

JOGHISTÓRIA

ELTE ÁJK Magyar Állam- és Jegtörténeti Tanszék Tudományos Diákkörének folyóirata

Déry Tibor és társai elleni
„nagy íróper”

32. oldal

A TARTALOMBÓL:

[alkotmány- és jegtörténet]

AZ ITTASSÁG BÜNTETŐJOGI
MEGÍTÉLÉSÉNEK ALAKULÁSA
A CSEMEGI-KÓDEXTŐL NAPJAINKIG

[nevezetes perek]

GRÓF BATTHYÁNY LAJOS
KONCEPCIÓS PERE

ISSN 2062-9699

[tartalomjegyzék]

[főszerkesztői köszöntő]	3
--------------------------	---

[alkotmány- és jogtörténet]

Gera Anna: Tanulmányút a dualizmusban: a kisdudától az elemi iskoláig. A dualizmus közoktatási rendszere II. rész	4
Karsai Dóra: Koronavírus, a modern spanyolnátha	8
Kovács Petra Júlia: Social Security Law in Hungary: Historical Development, Concept, Legal Sources and Family Benefits.....	14
Kovács Petra Júlia: Az ittasság büntetőjogi megítélésének alakulása a Csemegi-kódextől napjainkig	18
Nagy Krisztina: Nemzetiségi politika és nyelvkérdés a kiegyezés hajnalán.....	22
Vincze Zsombor: A szocialista jog hatása az Ítélezésre a pártállam kezdeti éveiben.....	26
Wisznovszky Tamás: Szegény nemesi családból hercegi famíliává - Az Esterházy birtokok története.....	31

[nevezetes perek]

Schlaffer Daniella: Déry Tibor és társai elleni „nagy íróper”	34
Varga Kíra: Gróf Batthyány Lajos koncepció per.....	38

[tdk hírek]

Kún Hanga Cecília: Bemutatkozik a Magyar Állam- és Jogtörténeti TDK.....	42
---	----

A címlapon: Déry Tibor

Forrás:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/23/D%C3%A9ry_Tibor_1930_k%C3%B6r%C3%BCl.jpg

© Vincze Zsombor, 2021

© A szerzők, 2021

© Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, Joghistória, 2021

Folyóiratunkba továbbra is szeretettel várjuk minden publikálni vágyó hallgató tudományos igényű munkáját, legyen annak témája akár a magyar, akár az egyetemes állam- és jogtörténet.

Elérhetőségünk: joghistoria@gmail.com

JOGHISTÓRIA

SZERKESZTŐSÉG

Felelős szerkesztő:

dr. Képešy Imre

Főszerkesztő:

Vincze Zsombor

SZERKESZTŐK

Vincze Zsombor

(Alkotmány- és jogtörténet)

Vincze Zsombor

(Nevezetes perek)

Kún Hanga Cecilia

(TDK hírek)

KORREKTÚRA

dr. Képešy Imre

BORÍTÓTERV ÉS

BELSŐ TERVEZÉS

Barkóczy Dávid

KIADJA

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi
Kar Magyar Állam- és Jogtörté-
neti Tanszék

(Cím: 1053 Budapest, Egyetem
tér 1-3., II. em. 211.; Tel./Fax.: 06
1 411 6518)

ISSN 2062-9699

KAPCSOLAT

joghistoria@gmail.com

LAPZÁRTA

2022. január 28.

Kedves Olvasóink!

Szeretettel köszöntünk benneteket a Joghistoria szerkesztői nevében!

Folyóiratunk az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákkörének hivatalos lapja, amelyben nemcsak demonstratóraink kapnak lehetőséget tudományos igénnyel megszerkesztett műveik publikálására, hanem egyetemünk azon hallgatói is, akik szeretnék az alkotmánytörténeti és jogtörténeti vonatkozású kutatásaik eredményét mások számára is hozzáférhetővé tenni.

Folyóiratunkon keresztül rávilágítunk a jogtörténet fontosságára. Amellett, hogy a Joghistoria megjelenése szolgálja a tudományos ismeretek minél szélesebb körben történő terjesztését, célja a hallgatók és a Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék közötti kapcsolat kialakításának és elmélyítésének elősegítése is. Rendszeresen közlünk híreket tudományos diákkörünk fontosabb üléseiről, illetve tájékozódhattok tervezett féléves programunkról is. Az újságban megjelentetett rovatok célja mind a kulturális és közösségi ismeretek terjesztése, mind pedig a tudományos eredmények közvetítése a hallgatók irányába. Fontosnak tartjuk azt is kiemelni, hogy a Joghistoria volt az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának első olyan, hallgatók által szerkesztett folyóirata, amely a hallgatók tudományos cikkeinek megjelentetését szolgálja.

Ennek megfelelően folyóiratunkba továbbra is szeretettel várjuk minden publikálni vágyó hallgató tudományos igényű munkáját, legyen annak támaja akár a magyar, akár az egyetemes állam- és jogtörténet. A TDK hírekben a Tanszék Tudományos Diákkörének mindennapi tevékenységéről és munkájáról kaphattok bővebb tájékoztatást. A Jog és kultúra rovatunkban különböző jogi vonatkozású filmekről, könyvekről és kiállításokról szerezhettek további információkat. A Jogtörténeti érdekességek rovatunkban pedig számos jogtörténeti vonatkozású információval gazdagíthatjátok tudásotokat.

Kellemes olvasást kívánunk!

Tanulmányút a dualizmusban: a kisdedóvótól az elemi iskoláig. A dualizmus közoktatási rendszere I. rész

Írta: Gera Anna

Ahogy ma is kiemelt jelentősége van egy fiatal életében annak, hogy milyen képzési rendszerbe lép be, a 19. században is meghatározó befolyást gyakorolt az elemi iskolát elvégzők életének alakulására az, hogy milyen középfokú, és adott esetben felsőfokú oktatásban lehetett részük. Cikkem első részében arról írtam, hogy milyen utat járt be egy dualizmus-kori gyermek a megszületésétől az elemi iskola elvégzéséig,¹ e második részben pedig a továbbtanulás lehetőségeinek, a tudományos és a katonai pályára felkészítő képzéseknek a bemutatására teszek kísérletet.

A középfokú oktatás lehetősége: felsőbb népiskolák és polgári iskolák

A dualizmuskori szabályozás előtt a röviden csak Entwurfként emlegetett, *Az ausztriai gimnáziumok és reáliskolák szervezetére vonatkozó szabályzat* rendezte a középfokú oktatás helyzetét.² A Leo Thun osztrák közoktatásügyi miniszter által alkotott rendelet hatályát az uralkodó 1850-ben a magyar területekre is kiterjesztette, ennek fényében a dualizmuskori szabályozást megelőzően a magyar középfokú oktatás annak megfelelően működött. A diákok tizedik életévük betöltése után választhattak, hogy a középfokú iskolák két típusa, a nyolcosztályos gimnázium és a hatéves reáliskola közül melyikben kezdik meg tanulmányaikat. A nyolcosztályos gimnázium az általános tantárgyak mellett a humán tudományok oktatására koncentrált, átfogó latin nyelvi és görög tantárgyak oktatásával. A reáliskola ezzel szemben a természettudományok köré épült, a hagyományos tantárgyak hátterbe szorításával.

Az 1868-as népoktatási törvény átalakította az így kialakult rendszert, a középfokú oktatásnak két másik fórumát különböztetve meg: a felsőbb népiskolát és a később inkább előtérbe kerülő

polgári iskolát. A középiskolai tanulmányaikat a diákok leghamarabb tizenkét éves korukban, az elemi oktatás befejeztét igazoló bizonyítvánnyal, illetve az annak megfelelő szintű tudás megszerzésének felvételi által történő igazolásával kezdhették meg. A középfokú oktatásban a fiú és a lány diákok egymástól elkülönítve, eltérő órarend szerint vettek részt.

A felsőbb népiskolára vonatkozó szabályok szerint a fiú növendékek három, a lányok két éven keresztül vehettek részt az oktatásban, heti legkevesebb tizenhét, legfeljebb huszonnégy óra erejéig. Egyes tantárgyakat minkét csoport tanult, ide tartozott többek között a hit- és erkölcstan, a szépírási, a rajz, az anyanyelv és a magyar nyelv, a számtan, a földrajz és a történelem. Ezen felül a lány tanulóknak női kézimunka és kertészet, a fiúknak pedig mások mellett mezőgazdaságtan, egyszerű könyvvitel és hazai alkotmánytan témájában is voltak óráik.

Azokban a községekben, amelyek anyagiilag ezt meg tudták engedni maguknak, felsőbb népiskolák helyett polgári iskolák alapultak, amelyek a felsőbb népiskolánál tartalmasabb képzést biztosítottak a növendékek számára. Az elemi oktatás elvégzése után a fiúk hat, a lányok négy éven keresztül járhattak polgári iskolába, ahol hetente legalább huszonnégy, legfeljebb huszonhat órában tanultak különböző tantárgyakat. A törvény a polgári iskolák esetén nem tett különbséget a képzési tervben fiúk és lányok között, egyaránt lehetővé tette az egyes tárgyak tanulását minkét nem számára, ugyanakkor felhatalmazta a közoktatási minisztert, hogy rendeletben határozza meg, hogy a felsorolt tárgyak közül, illetve azokon kívül milyen területeket ölelhet fel a lányok oktatása. A polgári iskolákban az oktatás fókuszja is eltérő volt, a mezőgazdasági ismeretek helyett itt a diákok megtanulhatták többek között a köz- magán- és váltó jog

alapjait, illetve könyvviteli, statisztikai, vegytani és mértani ismereteket is szerezhettek. A polgári iskolákban ezek mellett, amennyiben igény és anyagi fedezet volt rá, lehetőség volt a latin, a francia és más nyelvek, illetve zene oktatására is.

Bár a magyar nyelv oktatása már ekkor is kötelező volt, a középfokú oktatás szabályozása az 1868-as törvény értelmében kevésbé érintette hátrányosan a nemzetiségeket. Az 1880-as években megerősödő magyarosítási törekvések azonban e területen is megjelentek, és a Trefort Ágoston vál-lás- és közoktatásügyi miniszter által kidolgozott, *A középiskolákról és azok tanárainak képzéséről szóló 1883:30. tc.* szigorította a nemzetiségekre vonatkozó szabályokat.

Az 1883-as középiskolai törvény a polgári iskolák fenntartása mellett a gimnáziumok és a reáliskolák új rendszerét állította fel. A két iskola egyaránt nyitva állt fiúk és lányok számára, és egy nyolc évig tartó képzést foglalt magában. A fő különbség a képzés fókuszában és a tanított tárgyakban mutatkozott: a gimnázium nagyobb hangsúlyt fektetett a humán tárgyra s így latint és görögöt is tanított, míg a reáliskolában az egyes természettudományok, így például a természettan és a geológia került előtérbe. A középiskolák első osztályaiba akkor lehetett jelentkezni, ha a gyermek a kilencedik életévét betöltötte, és elvégezte az elemi iskola első négy osztályát, vagy az annak megfelelő tudását felvételi vizsgával igazolta.

A törvény szabályozta, hogy a diákok minden év végén kötelesek vizsgázni, emellett pedig a nyolcadik év végén írásban és szóban érettségi vizsgát kell tenniük. Amennyiben az iskola nem magyar tananyagra volt, a magyar nyelv és irodalom nevet viselő tantárgyból akkor is magyar nyelvű volt az érettségi, ennek megfelelően a tantárgy oktatása is magyar nyelven történt. Amennyiben az általános tantárgyak mellett latin nyelvből is sikeres vizsgát tett a hallgató, a törvény értelmében az egyetem orvosi és jogi karára lehetséges volt felvenni, s ha ezek mellett görög nyelvből is sikeres vizsgát tett, bármely karra jelentkezhetett.

A nemzetiségek és a nem magyar tananyagra iskolák számára nehézséget okozott a törvény azon rendelkezése, amely szerint középisko-

lai tanár csak az lehetett, aki igazolta, hogy a magyar nyelvet és annak történelmét legalább négy évig tanulta. A tanári minőség elnyeréséhez szükséges, írásban és szóban leteendő vizsga során bizonyítani kellett azt is, hogy a tanárjelölt „*a magyar nyelvet mint tannyelvet mennyiségében érti és bírja, úgy nyelvtanilag, mind irodalmilag.*” E rendelkezések a korszakban előtérbe törő magyarosítási törekvések következményeként kerültek a törvénybe, tovább mélyítve a nemzetiségek és a magyar vezető réteg közötti ellentétet.³

A diplomához vezető út utolsó állomása: az egyetem

A dualizmus kori felsőoktatási rendszer alapjait a reformkort követő időszakban kialakított szabályozás fektette le. Miután az abszolutizmus idején nem tudott részt venni a magyar egyetem működtetésében, a reformkorban a magyar országgyűlés folyamatosan az irányítás megszerzésére törekedett. Ennek egy kiemelkedő állomása volt, amikor az 1830. évi decretum lehetővé tette, hogy a nemzeti nyelvet hivatalosan is használják az egyetemen. Az egyetemi képzési rendszer azonban még így is elmaradottnak bizonyult, amit jól tükrözött, hogy az 1848-as forradalmi egyetemi ifjúság követelte többek között a magyar közoktatásügynek Béctől való függetlenítését, az oktatói és hallgatói tanszabadságot, valamint a tudományban elmaradt, idős oktatók elmozdítását.⁴ *A magyar egyetemről szóló 1848:19. tc.* a követelésekkel összhangban az egyetemet a közoktatási miniszter, tehát közvetlenül a magyar kormány irányítása alá rendelte, valamint rögzítette az oktató és a hallgatói tanszabadságot is.

1849-ben Leo Thun *Az egyetemi hatóságok szervezeti szabályzatába* foglalt reformjai ugyan átalakításokat hoztak, de azok kifejezetten előremutatónak bizonyultak.⁵ Amellett, hogy a szabályzat is rögzítette a tanulmányi szabadságot, arról is rendelkezett, hogy a karok közvetlen irányító hatósága a tanári testület legyen, amely egy évre szabadon választ dékánt, valamint, hogy az egyetem belső ügyeit is általában választott vezetők vigyék.⁶ E szabályozás alapját képezte a dualizmus kori felsőoktatási rendszer kialakításának.

A kiegyezést követő időszakban az iparosodás felgyorsult, átalakulások következtek be a tudományos életben, és lényegesen megnőtt a felsőoktatásban részt vevők száma. A korábban is magyar területen működő Budapesti Tudományegyetem mellett további egyetemek nyíltak, az első Kolozsváron, 1872-ben, majd két további Debrecenben és Pozsonyban, 1914-ben.⁷ Az egyetemek épületállománya is minőségi, illetve mennyiségi fejlődésen ment keresztül, valamint a hallgatók száma is növekedett.

A Budapesti Tudományegyetemen négy kar működött: a katolikus hittudományi kar, a jog- és államtudományi kar, az orvostudományi kar, valamint a bölcsészettudományi kar. Eötvös József kezdeményezésére 1870-ben a bölcsészettudományi kar mellett megkezdte működését egy tanárképző intézet is, amely a középiskolai tanárok tudományos és pedagógiai felkészítését tűzte ki célul.⁸ Hasonlóan működött a Kolozsváron nyílt egyetem: négy karát a jog- és államtudományi kar, az orvostudományi kar, a bölcsészet-, nyelv- és történelemtudományi kar, valamint a matematikai és természettudományi kar képezte, és 1873-tól ezen egyetem mellett is megnyílt a tanárképző intézet.⁹

Az egyetemi oktatás rendszere nehezen felelt meg a hallgatói igényeknek: a képzést az előadások túlsúlya jellemezte, a vizsgarendszer nem volt egységesen szabályozva.¹⁰ Trefort Ágoston reformtörekvéseinek hatására 1887-ben Magyarországon is bevezetésre került a szemináriumi rendszer, ám az egészen 1913-ig nem vált általánossá. Az egyetemi oktatás mellett az egyetem vezetése kapcsán is nehézségek adódtak, mind a szűkös költségvetés, mind a kormánytól való erős függés megnehezítette a tudományos fejlődés kibontakozását.

Egy eltérő lehetőség: az önálló magyar tisztképző

A hagyományos tudományos pálya mellett egy további lehetőség volt a fiatalok előtt a katonai pálya választása, amelyre már egészen a kisdé-
vótól készítették őket, a rendszeres testmozgás ösztönzésével. Magyarországon a dualizmus korá-

ban négy tisztképző működött: Pesten, Nagyváradon, Sopronban, valamint Pécsen állt nyitva ez a lehetőség a fiatalok előtt.¹¹

A *katonai Ludovika-akadémiáról szóló 1808:7. tc.* rendelkezett Pesten működő tisztképző létrehozásáról. A törvény értelmében a hatéves tisztképzésre olyan diákok jelentkezhettek, akik tizenkettedik életévüket már betöltötték, de a tizenötödikét még nem érték el. Összesen százhusz ösztöndíjas és nyolcvan fizető növendék tanulhatott az akadémián, a képzésük hat évig tartott. Magát az intézetet 1849 januárjában nyitották meg, de még abban a hónapban bezárásra is került, és *A magyar királyi honvédségi Ludovika-Akadémia felállításáról szóló 1872:16. tc.* rendelkezett a működésének ismételt megkezdéséről. E törvény értelmében az itt elvégezhető képzés két részre oszlott: egy tisztképző tanfolyamra, valamint egy felsőbb tiszti tanfolyamra.

A magyar királyi honvédségi Ludovika-Akadémia fölállításáról szóló 1872:16. tc. módosítása tárgyában született 1883:36. tc. ezt a kettős képzési rendszert megváltoztatta, és egy hármas tanfolyamrendszert alakított ki, amely a tényleges állománybeli tisztképző tanfolyamból, a szabadságolt állománybeli tisztképző tanfolyamból, valamint a felsőbb tiszti tanfolyamból állt. A tényleges állománybeli tisztképző tanfolyam négy évig tartott, és azon a korábbi akadémiai gyakorlattal összhangban még hadkötelesnek nem minősülő fiatalok vettek részt, a szabadságolt állománybeli tisztképző tanfolyam pedig a már besorozott honvédek számára nyújtott egy éven keresztül kiképzést. A magyar honvédképzés rendszerének kiépülésében fontos előrelépést jelentett végezetül *A honvéd nevelő- és képzőintézetekről szóló 1897:23. tc.*, amely a Ludovika akadémia mellett létrehozott egy honvéd-főreáliskolát három évfolyammal, valamint két honvéd-hadapród-iskolát négy évfolyammal.

A dualizmus kori oktatási rendszerben tehát lehetőség nyílt arra is, hogy az elemi tanulmányok elvégzése után a növendék a hadi pályát válassza. Aki elvégezte a tiszti képzést, kedvezőbb pozícióban kezdhette meg katonasági munkáját, ami a rang mellett a fizetésben is megnyilvánult. A

tisztképző működtetése a magyar politikai vezetésnek is érdeke volt, a fegyelmezett és képzett hadsereg utánpótlásának biztosítása végett.

Befejezés és zárszó

Összességében tehát elmondható, hogy a törvényalkotó a dualizmus korában különös gondot fordított arra, hogy a közoktatási rendszert megfelelően kiépítse Magyarországon. Ennek sikerességében közrejátszott a polgári átalakulással összekapcsolódó ipari fejlődés, a tudományok rendszernek átalakulása, a kiegyezés által teremtett békésebb, a tevékenykedésnek teret engedő politikai környezet, valamint a tény, hogy az ország vezetése hajlandó volt a korábbiaknál jelentősebb összegeket fordítani az oktatásra.

A dualizmus korában tehát a következő utat járta végig egy gyermek: megszületését követően hamarosan kisdudóvóban gondozták, majd belépett az elemi iskolába, annak elvégzése után pedig lehetősége volt választani, hogy tisztiképzésben vesz részt, vagy a tudományos oktatás terepét választja, és felső népiskolába, polgári iskolába, vagy a tudományok oktatására nagyobb gondot fordító gimnáziumba vagy reáliskolába iratkozik. A középiskolai tanulmányainak elvégzését követően egyetemre mehetett: a korszak végén Magyarországon négy egyetem különböző karain, vagy a mellettük működő tanítóképzőben tanulhatott.

A korszak politikai viszonyainak következtében az oktatási rendszerben is megjelentek azok a magyarosítási törekvések, amelyek megnehezítették a nemzetiségek szabadkibontakozását. Már a kisdudóvókban megkezdődött a magyar nyelvbe való bevezetés, az elemi iskolákban pedig hamar kötelezővé vált a magyar nyelv oktatása. Idővel a középiskolát lezáró érettségi megszerzésének is feltétele volt egy magyar nyelvű érettségi vizsga teljesítése. A diákok mellett a tanárookra is kötelezettséget róttak a nemzetiségi vonatkozású törvények, a képesítést igazoló oklevél megszerzésének előfeltételeként előírva a szükséges magyar nyelvtudás igazolását, valamint szigorúan, fegyelmi vétség terhe mellett szabályozva a magyar nyelv oktatásával kapcsolatos kötelezettségeiket.

Bízom benne, hogy a kétrészes cikksorozatomban sikerült áttekintést nyújtanom arról, hogy a dualizmus korában milyen lehetőségek álltak a gyermekek és a fiatalok előtt, és hogy ennek a jogi háttérét milyen szabályok biztosították. Az oktatási törvények, különösen nemzetiségi szemmel nézve, nem voltak hiba nélküliek, ugyanakkor mégis elmondható, hogy a korszakban jelentős lépéseket tettek a törvényalkotók az oktatási rendszer modernizálása felé. Ezzel megteremtették az alapjait egy fejlődésre nyitottabb, tapasztalatok beépítésre alkalmasabb oktatási rendszer kialakításának.

¹ Gera Anna: Tanulmányút a dualizmusban: a kisdudóvótól az elemi iskoláig. A dualizmus közoktatási rendszere I. rész. Joghistoria, 2021. március-április, 4-7. o.

² PUKÁNSZKY Béla: A tanárképzés történeti hagyományai Magyarországon, in: http://real.mtak.hu/20977/1/Pukanszky_Tanarkepzes_Pecs.pdf (utolsó letöltés ideje: 2020. 04. 28.)

³ MANN Miklós: Nemzetiség és oktatás a dualizmus kori Magyarországon, in: Mann Miklós: Oktatáspolitikai koncepciók a dualizmus korából, Tankönyvkiadó, Budapest, 1987, 253-269. o.

⁴ KECZER Gabriella: A magyar felsőoktatás és az egyetemirányítás változásai, in: <http://www.iskolakultura.hu/index.php/vikekkek/article/view/11857/11717> (utolsó letöltés ideje: 2020. 04. 28.)

⁵ Waltraud HEINDL: Egyetemi reform – társadalmi regorm. Megjegyzések az 1854-55. évi „Egyetemi Szervezeti Törvény” tervéhez, in: https://tti.btk.mta.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/tsz/tsz1985_3/heindl.pdf (utolsó letöltés ideje: 2020. 04. 28.)

⁶ KECZER, i.m.

⁷ FEHÉR Katalin: Oktatásügy a századforduló körüli évektől a trianoni békeszerződésig, in: Kollega Tarsoly István (szerk.): Magyarország a XX. században, Babits Kiadó, Szekszárd, 1996-2000, 455-483.

⁸ Dr. PUKÁNSZKY Béla - Dr. Nóbik Attila: A magyar iskoláztatás története a 19. században, in: http://www.jgyphk.hu/men-torhalo/tananyag/Magyar_isk_tortenete/vi2_felsoktats_tan-rkpzs.html (utolsó letöltés ideje: 2020. 04. 28.)

⁹ MAKKAJ László: A kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Története 1872-1919, in: http://adat-bank.transindex.ro/html/alcim_pdf9458.pdf (utolsó letöltés ideje: 2020. 04. 28.)

¹⁰ KECZER, i.m.

¹¹ KISS László: Az oktatás helye a monarchiabeli Magyarországon politikai színterén, in: <http://www.irisro.org/pedagogia2013januar/0104KissLaszlo.pdf> (utolsó letöltés ideje: 2020. 04. 28.)

Koronavírus, a modern spanyolnátha

Írta: Karsai Dóra

Napjainkban az életünk irányítását átvette a 2019 őszén megjelent koronavírus, teljesen átalakítva azt, hogy mi az átlagos, mit szabad és hogy a legapróbb dolgokat is teljesen más szemmel nézzünk, értékeljünk. De vajon volt már erre máskor precedens a történelem során? Sajnos a válasz erre a kérdésre az, hogy igen, még hozzá nem is egyszer. Legutolsó emlékezetesebb alkalommal, amikor világjárvány tört ki, azt a spanyolnáthaként ismert vírus váltotta ki 1918-ban. Kicsivel több mint 100 év alatt hatalmas fejlődésen ment keresztül a világ, mégis mind a múltban, mind a jelenben rendkívül bonyolult a helyzetet megfelelően kezelni.

Nevének eredete

Spanyolnátha: A korszakban számos megnevezést használtak a vírusra, mégis a legelhibretebben fennmaradó név Spanyolországból származtatható, mert ott beszéltek először nyíltan a vírus jelenlétéről. Az ország nem vett részt a világháborúban, emiatt nem állt az állam érdekében a járvány eltitkolása, mint más, a háborús helyzet nehézségeit egyébként is nehezen viselő államoknak. Ebből fakadóan hamar elterjedt a vírus spanyolnátha elnevezése, mely a spanyoloknak nagyon sértő volt. Érthető okokból, mivel senki sem szeretné, ha egy ilyen halálos világjárványhoz bármiféle extra köze legyen annak elszenvetésén túl és köthető lehessen hozzá, akár csupán elnevezésében. Azt találták megoldásnak erre, hogy elkezdtek „nápolyi katonaként” emlegetni a kórt, de addigra már késő volt, az elnevezés elterjedt.¹

Koronavírus: Eredete a latin Coronaviridae kifejezésből fakad. Amiatt nevezték el így, mivel a vírus részecskéin különböző nagyságú nyúlványok találhatók és ezáltal az elektromikroszkópos felvételen úgy néz ki mintha egy napkoronát látnánk. A tudományos asszociáció révén terjedt el világszerte ez, a mára az emberek nagy részében annak hallatán azonnal rosszérzést kiváltó megnevezés.²³

Kirobbanása és lefolyása

Spanyolnátha: 1918 végén, az I. világháborút lezárását követően jelent meg a vírus, amely nagy valószínűséggel a Távol-Keletről, az amerikai és francia katonák közvetítésével jutott el az USA-ba és Európába, végül Magyarországra is. Megjelenésének oka a mai napig nem tisztázott, de nagy valószínűséggel a háborús helyzet és a nélkülözések miatt kialakult nem megfelelő higiéniai helyzet nagyban közrejátszott a gyors terjedésében. Rövid időn belül világssintű járvánnyá növekedte ki magát, mely futótűszerűen körbejárta a világot és az akkori populáció 20-40 százalékát érintette. Mégis, relatíve sokáig nem ismerték fel a helyzet súlyosságát és kórokozó terjedésének kérdése az egyes államokban a hatalmas háborús veszteségekből fakadó károk orvosolása miatt háttérbe szorult. Nem vették kellőképpen komolyan a helyzetet, majd elhallgatták a társadalom elől, hogy elkerüljék a még nagyobb pánikkeltést.⁴ Amikor az érintett államok vezetői felismerték a baj komolyságát és ez már a társadalom számára is láthatóvá vált, akkor az országok különböző módszereikkel próbálták megfékezni a vírus terjedését és elősegíteni a betegek gyógyítását. Svájcban teljes lezárásokat és karantént rendeltek el, ami csak ideig-óráig számított megoldásnak, mert amint enyhítettek a szabályokon, a vírusfertőzöttek száma napokon belül megugrott. Angliában a járványhelyzet kezelésére és megelőzésére számos téveszme létezett, ilyen volt például, hogy a Birmingham környéki iparvidékben élő férfiak azt hitték, hogy a cigarettafüst megakadályozza a vírus elkapását. Problémát jelentett, hogy az iskolákat meg a templomokat nem zárták be és engedélyezték a háború utáni tömegrendezvényeket, amelyek a cseppfertőzések melegágyai voltak. Ellentmondásos intézkedés viszont, hogy a csókolózást meg a párok kézen fogva járását az orvosi kamara nem javasolta. A betegség kezelésére sok esetben az orvosok aszpirint javasoltak emberre veszélyes dózisban, illetve számos „csoda-

szert” találtak, melyek legfeljebb csak placebohatást váltottak ki az egyéneknél. Ezek közé tartozott például a whisky fogyasztása, a hagyma rágcslása és dr. Williams pirosas pirulái⁵. A legnagyobb problémát világszerte a tudatlanság jelentette, hiszen nem is tudták, hogy milyen típusú betegségről van szó, és sokáig bakteriális eredetűnek hitték, miközben egy erőteljesen fertőző vírus volt a járvány okozója. Ebből adódóan csak vaktában lóttek a különféle kezelésekkel és egy idő után már nem az volt a cél, hogy konkrét megoldást találjanak a vírus kiirtására, hanem hogy általános prevenció szintjén megelőzzék a terjedését és meggyógyítsák a fertőzötteket. 1920-ban a természet jóvoltából a vírus hirtelen eltűnt.⁶⁷

Magyarországon a spanyolnátha első megjelenését az olasz frontról hazatérő katonákon észlelték 1918 júniusában, akiket a Zita katonai kórházba szállítottak gyógyításuk érdekében. Itt tapasztalták meg elsőként a kórházi dolgozók, hogy mennyire fertőző betegséggel állunk szemben, ugyanis a kórházban pár napon belül az összes ápoló és orvos elkapta a vírust. A helyzetet tovább nehezítette, hogy a háborút követő súlyos gazdasági visszaesés következtében számtalan alapvető termék hiánycikknek számított, és az orvosok jelentős része a hadisebesülteket gondozta. A járványnak a legtöbb emberéletet követelő hulláma az 1918 őszi volt. Pontos adatokat nem lehet tudni a fertőzöttekről, mivel nagyon sokan nem részesültek orvosi ellátásban és a szegényebb rétegekről nem sok információ látott napvilágot. Pedig 1918. október 6-án az akkori polgármester október 1-jére visszamenőlegesen elrendelte a kórházak és gyógyintézetek igazgatóinak, orvosoknak, a közlekedési vállalatok igazgatóságainak, az oktatási intézmények és a gyárak, üzemek, szállodák vezetőinek, hogy összegezzék a megbetegedések és a halálazások számát. A statisztikák azonban amiatt nem tükrözik a valóságot, mert a kórházak és az orvosok túlterheltsége valamint a betegség elrettentő híre miatt sokan inkább otthon maradtak és próbáltak meggyógyulni. Az ország előkelőit a betegség szintén nem kímélte. Ők a megbetegedett személyzetüket ugyan kórházba küldték, de arra esély sem mutatkozott, hogy szolgálóikkal egy kórteremben

legyenek. A tehetősebb rétegnek próbáltak létrehozni külön szanatóriumot, de ez nem bizonyult elengedőnek. Az országban eluralkodott a káosz, ami abban is megnyilvánult, hogy az állampolgárokat érintő különféle korlátozások folyamatosan változtak és esetenként ellentmondásosak voltak. A Közegészségügyi Bizottság átalakult Járványbizottsággá, elrendelték a fertőzött személyek számára a piros hatósági jelzőcédula kiragasztását, de e rendelkezést nem mindenki tartotta be. Az iskolákat rövidebb időre bezárták, főként a tanári karban fellépő megbetegedések száma miatt. Jelentős problémát okozott az áruhiány miatti jegyrendszer, mivel a tömeges, hosszú sorban állások alkalmával a vírus könnyebben terjedt – emiatt fordulhatott elő, hogy a nőket még súlyosabban érintette a spanyolnátha. A tömegközlekedést illetően a megállóknak meghatározták a várakozó személyek számát, a járműveken nyitott ablakkal kellett utazni, ami a téli hidegben további problémának bizonyult. Kétes megoldást jelentett a szórakozóhelyek és mozik esetében, hogy nem rendelték el a bezárásukat, bár a napi teljes körű szellőztetést és a többszöri fertőtlenítést kötelezővé tették – igaz, a mozik végül a korlátozásokból adódó veszteségek elkerülése végett október 13-áig önkéntesen bezártak. A vírus terjedésében fontos szerepet játszó gócpontnak tartották a nyilvános telefonkészülékeket, emiatt az üzemeltetőnek minden telefonálás során és után biztosítania kellett a selyempapírt és annak cseréjét. Javasolták az arcot és orrot eltakaró maszk használatát. A járvány eredményeként hiánycikké vált a patikákban az aszpirin az egyéb hurutos betegségek esetén alkalmazandó gyógyszerekkel egyetemben csakúgy mint az élelmiszerüzletekben a tömény alkohol és a különféle fertőtlenítőszer. Decemberben az új fertőzöttek száma csökkenni kezdett és a Kormány és a Járványbizottság arra a belátásra jutott, hogy a vírus terjedése nem szüntethető meg teljeskörűen, míg nem esik át rajta mindenki, hanem csak mérsékelhető, arra pedig a prevenció a leghatékonyabb megoldás, melyet mindenkinek egyénileg kell megvalósítania. Magyarországon 1919 során voltak kisebb hullámok a vírusnak, de ezek az 1918-as őszi hullámot meg se közelítették, majd az 1920 januári kisebb hullámot követően a vírus Magyarországon is eltűnt.⁸⁹¹⁰

Koronavírus: 2019. december 31-én addig ismeretlen fajtájú tüdőgyulladásról számoltak be a kínai egészségügyi hatóságok az ENSZ Egészségügyi Világszervezetének. Az első megbetegedés időpontját 2019. november 17-éhez kötik. A vírusos megbetegedés Kínából származik, azon belül Vuhan település halpiacáról. A fertőzés hátterének a különféle vadon élő állatokat tartják, főként a denvéreket, mint vírushordozókat. A kettő úgy kapcsolódik össze, hogy a halpiacon többféle vadon élő állatot is árusítottak, mivel a kínai kultúrában elterjedt az ilyen állatok fogyasztása. Az újfajta koronavírus a megjelenését követően rendkívül gyorsan kezdett elterjedni és több országra is súlyosan lecsapott. Meg kell említeni Olaszországot, ahol 2020 tavaszán már rendkívüli állapotok álltak fent. Naponta több ezer új fertőzöttet diagnosztizáltak és volt nap, amikor több száz halottat is regisztráltak, de a vírus terjedése súlyosan érintett még számtalan országot. Jelentős eltérést jelent a spanyolnáthához képest, hogy a mostani helyzetben az ENSZ Egészségügyi Világszervezete próbálja szabályozni és egységesíteni a prevenciós mechanizmusok kereteit, noha minden ország saját maga dönti el azt, hogy milyen jellegű korlátozásokat vezet be. Az WHO kezdeményezésére indították el a pandémia leküzdésének érdekében létrehozott figyelemfelhívó kampányt, mely 5 pontba foglalta a követendő előírásokat.¹¹ Az egyes államoknak támogatniuk kell az állampolgáraikat, hogy lehetőségük legyen a felsorolt pontokat betartani. Továbbá javasolták a járvány alatt a kötelező maszkviselés előírását, kijárási korlátozás bevezetését és az országokba való beutazás korlátozását vagy megtiltását. A koronavírus több hullámban terjed világszerte, és ebből adódóan minden országban különbözik az indokolt korlátozások köre. Jelentős eredményt hozott a koronavírus elleni védőoltások elkészítése, amelyek 2020 végétől kezdve fokozatosan egyre több ember számára váltak elérhetővé. Sajnos a COVID-19 által kiváltott betegség nem mindig gyógyul szövődménymentesen, egyre több embernél jelentkeztek az úgynevezett post-COVID tünetek, amelyek sokszor veszélyesebbek és súlyosabbak, mint maga a betegség és annak lefolyása.¹²

Magyarországon az első regisztrált koronavírus esetet 2020. március 4-én rögzítették. Ezt követően március 11-én elrendelték a korlátozásokat, majd a Kormány kihirdette a veszélyhelyzetet és felállították az Operatív Törzset, amely többek között rendszeres információkkal is szolgál a koronavírussal kapcsolatban. Az első hullám során, ami 2020 tavaszára és nyár elejére tehető, az iskolákat teljeskörűen bezárták, kötelezővé tették a maszk használatát mindenhol, bezárták az vendéglátóipari egységeket és a kulturális intézményeket, számos munkahelyen elrendelték az otthoni munkavégzést, bevezették a korhoz kötött időszavakat az üzletekben és csak abban az esetben lehetett elmenni otthonról, ha valami szükségszerű elintézni való akadt házon kívül (ilyen például az élelmiszer vásárlás). Aki megbetegedett és nem szorult kórházi ellátásra, annak 14, majd 10 napra karanténba kellett vonulnia és a szervezetben megatalálható kórokozó jelenlétét vizsgáló mikrobiológiai, ún. PCR-teszt negatív eredményének felmutatása esetén „szabadulhatott” a karanténból. A 2020-as érettségi vizsgák is a rendkívüli helyzethez igazodva történtek, ami annyit jelentett, hogy nem voltak szóbeli vizsgák, csak írásbelik. Amikor nyár elejére elkezdett stagnálni, majd csökkenni az új fertőzöttek száma, a korlátozásokat is kezdték feloldani. A nyár eseménymentesen telt, majd ősszel, miután beléptünk a vírus második hullámába, újra bevezették a szigorításokat, ekkor már éjszakai kijárási tilalommal kibővíve. Ez a hullám kitartott egészen karácsonyig, majd 2021 tavaszától beütött a harmadik hullám, ami, mint az előző évhez hasonlóan a nyár elejéig tartott. A harmadik hullám során kezdődött el hazánkban a tömeges oltás, ami – különösen az első időszakban – hatékonynak bizonyult. Jelen sorok írásakor a negyedik hullám felszálló ágában vagyunk.¹³

Tünetek

Spanyolnátha: Az influenza A típusú verziójának az első változata volt. Sokan tartottak tőle, hiszen kiszámíthatatlan volt a terjedése és az elhunytak főként a 25-40 éves férfiak köréből kerültek ki. Ennek okát az immunrendszer túlzott reakciójában kereshetjük, aminek következtében a

vírusos sejtek mellett a nem vírusosokat is elpusztította. Többen haltak meg tüdőgyulladásban, mivel a tüdőszövetek egy részét is elpusztította a fiatal szervezet. A spanyolnátha cseppfertőzés útján terjedt és gyors lefolyású volt. Általában magas lázzal, fejfájással és végtagfájdalommal, a megfertőződéstől számítva 1-2 napon belül jelentkezett. Súlyosabb esetekben felléphetek különféle szövődmények is, ide tartozott a tüdőgyulladás vagy mellhártya-gyulladás.¹⁴¹⁵

Koronavírus: Az egyszálú RNS típusú, azon belül is a béta-koronavírus családjába tartozó kórokozó. Általános tünete a betegségnek a láz, száraz köhögés, fáradékonyság, étvágytalanság, légszomj és izomfájdalom, ritkább esetben felléphet hasmenés, hányás, torokfájás, orrdugulás vagy fejfájás. Talán legjellegzetesebb tünete a szaglás és/vagy ízlelés teljes vagy részleges elvesztése. A tünetek általában 2-14 napon belül jelentkeznek, viszont a vírus fontos jellemzője, hogy a tünetmentes szakaszban is roppant fertőző. Általában enyhe vagy közepesen formában zajlik le, de bizonyos esetekben súlyos vagy kritikus is lehet a betegség lefolyása – ilyen szövődemény például a többszervi gyulladás jelentkezése. A koronavírus amiatt is veszélyes, mert az előbb említett post-COVID szindróma akár enyhe lefolyású vírusfertőzés után felléphet. Erre – a spanyolnáthához hasonlóan – abban az esetben kerülhet sor, amikor az immunrendszer az egészséget sejteteket megtámadja.¹⁶

Hatása a társadalomra és a gazdaságra

Spanyolnátha: A járválynak a társadalomra és gazdaságra gyakorolt hatása számottevő volt, különösen mert a kirobbanása közvetlenül a háborút követően történt és hiányzott a megfelelő gazdasági, egészségügyi stb. háttere a háborúval sújtott országoknak. Magyarországon például a hiánygazdaság miatt jegyrendszert vezettek be, ami a korábban kifejtettek szerint meglehetősen a vírus terjedésének. Ahogy a forrásokat olvastam arra a következtetésre jutottam, hogy a spanyolnátha az egyébként is nehéz gazdasági, társadalmi helyzetet még nehezítette, azaz hatványozódott a probléma. Gazdasági szempontból még több termék vált hiánycikké, aminek beszerzése roppant bonyolult

lett. Több háztartásban elhunyt az aktív kereső fél, emiatt zuhant a lakossági fogyasztás, majd emelkedett az infláció, ami újabb gazdasági válsághoz vezetett. A tanulmányok szerint a vírus elmúlását követően 8 éven belül állt helyre a háború előtti állapot. Összességében lelkileg és fizikailag nagyon embert próbáló időszak volt.¹⁷

Koronavírus: A vírus kitörését követően világszerte korlátozásokról, lezárásokról döntöttek, aminek hatásait leginkább az idegenforgalom és a vendéglátóipar érezte meg. Az infláció érezhető mértékben emelkedett mind Magyarországon, mind a világon, ami abból a szempontból is problémás, hogy közben a fizetések nem emelkedtek, valamint munkahelyek is szűntek meg. Sajnos több család nélkülözni kényszerül, egyre nehezebb a havi megélhetés biztosítása. A hosszútávú hatását még egyáltalán nem látjuk. Társadalmi szempontból a bezártság, meg a megbetegedéstől való félelem nagyon sok embert depresszióssá tett, romlott az emberek mentális és fizikai egészségi állapota. Sokakat rosszul érintenek a külföldre utazás korlátozásai is, ami huzamosabb időre megnehezítette vagy akár ellehetlenítette a külföldön élő rokonokkal a kapcsolatokat. Komoly problémát jelent a helyzet kiszámíthatatlanság, nem lehet tudni mikor mi történhet, mikor robban be újra egy újabb hullám. A spanyolnáthához képest érdekes helyzet, hogy most, bár láthatóan vannak hatásos vakcinák, az oltások felvétele nem zökkenőmentes.¹⁸¹⁹

Jogi szabályozás

Spanyolnátha: A járvány idején a Fővárosi Közgyűlés és Járványügyi Bizottság rendszeresen tanácskozott az aktuális helyzet megoldásának érdekében. Az 1876. évi XIV. törvénycikk 157. §-a alapján a Közegészségügyi Bizottság átalakult Járványügyi Bizottsággá. A polgármester a járvány kitörését követően elrendelte 1918. október 6-ai rendeletében a spanyolnátha fertőzöttek kötelező bejelentését 3 napon belül, visszamenőlegesen egészen október elejéig és mulasztás esetén komoly pénzbüntetéseket helyezett kilátásba. Különböző rendeletekben próbálták szabályozni a korlátozásokat. Sokszor azonban kaotikusak voltak

a rendeletek és nehézkes az alkalmazásuk a folyamatos változások miatt.²⁰

Koronavírus: Magyarországon 2020. március 11-én hirdette ki a Kormány a járványügyi veszélyhelyzetet és hozta létre az Operatív Törzset. Ettől az időponttól a Kormány rendeletben teszi közzé a járvány megelőzése, illetve következményeinek elhárítása érdekében teendő intézkedéseket. Az elmúlt két évben számtalan változtatás történt, de a veszélyhelyzet még mindig fennáll, az Országgyűlés jóváhagyásával most hosszabbították meg 2021. december 31-éig. Az Alaptörvény 53. cikke alapján ilyen helyzetben a kormány a veszélyhelyzetben rendeletet alkothat, amellyel - sarkalatos törvényben meghatározottak szerint - egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, valamint egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat. Ezek a rendeletek tízenöt napig maradnak hatályban, kivéve, ha a Kormány - az Országgyűlés felhatalmazása alapján - a rendeletet hatályát meghosszabbítja. A kibocsátott rendeletek a veszélyhelyzet megszűnésével hatályukat veszítik. Fontos megemlíteni még az országos tisztifőorvost, akinek az egyes járványügyi intézkedésekről szóló 453/2020 (X.9.) kormányrendeletben kiterjesztették a jogkörét – létrehozhat

például az egész országra kiterjedően kötelező módszertani útmutatókat, eljárásrendeket és egyéb közleményeket.

Összegzés

Ezen cikk keretei között szerettem volna bemutatni a jelenlegi és egy múltbeli hasonló pandémia alakulását, kezelését. Meglepő volt számomra, hogy mennyi hasonlóságot fedezhetünk fel a két járványhelyzet alakulása között, a kettő között eltelt 100 év ellenére. Számtalan ma is jelenlevő eljárást, szabályozást a múltban is használtak és vélhetően onnan vettük át az alkalmazását. A különbség annyi, hogy a mostani egészségügyi technológia sokkal fejlettebb, ami sokban könnyíti a gyógyítást és rendelkezésünkre áll hatékony védőoltás. További segítséget jelent az információcsere az érintett országok között, valamint a nemzetközi szolidaritás is magasabb fokú. Mindkét esetben példaértékű (volt) az emberek többségének hozzáállása és kitartása. Cikkem zárásaként annyit szeretnék megjegyezni, hogy a remény maga is éltető erő és bízom benne, hogy minél hamarabb túl leszünk a világjárványon, ami néhány esztendő múlva csak egy rossz, de egyben nagyon tanulságos emlék lesz.

¹ Origo Tudomány: Tudja-e, miért spanyol a spanyolnátha?, <https://www.origo.hu/tudomany/20170313-a-haborueval-ve-tekedo-hatalmas-pusztitast-okozott-a-jarvany.html>, letöltés ideje: 2021. október 26.

² FLACHNER Balázs: Hogyan kapják a betegségek a nevüket?, <https://index.hu/tudomany/til/2020/05/15/koronavirus-nev-latin-etimologia/>, letöltés ideje: 2021. október 26.

³ Coronaviruses, <https://web.archive.org/web/20070309144307/http://www-micro.msb.le.ac.uk/3035/Coronaviruses.html>, letöltés ideje: 2021. október 26.

⁴ Elrettentő példaként szolgált a brit származású (akit a háború során besoroztak katonának) Robert Graves író, akin Limerickből való hazatérését követően rövidesen megjelentek a spanyolnátha tünetei, majd rendkívül rövid időn belül megfertőzte az egész családját.

⁵ Ez egy olyan gyógyszer melynek a legfőbb két hatóanyaga a magnézium- és a vas szulfát. Állítólag ez a gyógyszer például segített a krónikus fejfájások elmulasztásában, a sápadt embereknek „színt adott” és összességében mindenre jó volt, ami egy nőnek vagy férfinak egészségügyi gyengesége lehet. Igazából a gyógyszernek nagyobb volt a marketingje, mint a hatása. Az emberek amiatt vették annyira serényen a korszakban, mivel azt mondták, hogy a spanyolnátha ellen is jó. A kétségbeesett emberrel meg sokkal könnyebb elhitetni a dolgokat, ha lehetőséget lát benne. https://en.wikipedia.org/wiki/Dr._Williams%27_Pink_Pills_for_Pale_People

⁶ BBC History Magazin 2019/január, 24-38. o.

⁷ TARJÁN M. Tamás: A spanyolnátha elindul világpusztító útjára, <https://rubicon.hu/kalendarium/1918-marcius-11-a-spanyolnatha-elindul-vilagpusztito-utjara>, letöltés ideje: 2021. október 26.

⁸ Magyar Nemzeti Levéltár: A spanyolnátha áldozatai https://mnl.gov.hu/mnl/jnszml/virtualis_kiallitas/a_spanyolnatha_aldozatai, letöltés ideje: 2021. október 26.

⁹ GÉRA Eleonóra: A spanyolnátha Budapesten, [spanyolnátha GÉRA Eleonóra.pdf](https://www.geraeleonora.hu/spanyolnatha-budapest), letöltés ideje: 2021. október 26.

¹⁰ VALENTIN Pál: Spanyolnátha, Budapest, 1918, <https://kti.krtk.hu/koronavirus/spanyolnatha-budapest-1918/13320/>, letöltés ideje: 2021. október 26.

¹¹ Ezek: a rendszeres kézmosás, az úgynevezett köhögési etikett, az hogy az arcot nem szabad megérinteni, egymástól kellő fizikai távolságot kell tartani és talán a legfontosabb, hogy aki rosszul érzi magát maradjon otthon.

¹² Covid19-pandémia, <https://hu.wikipedia.org/wiki/Covid19-pand%C3%A9mia>, letöltés ideje: 2021. október 26.

¹³ infójegyzet: Világjárványok története, https://www.parlament.hu/documents/10181/4464848/Infójegyzet_2020_22_vilagjarvanyok_tortenet.pdf/800b12d7-cb54-5c75-7453-d690046fcf60?t=1587974461789, letöltés ideje: 2021. október 26.

¹⁴ HORNYÁK Árpád: A 20. század legnagyobb tömeggyilkosa: a spanyolnátha, <https://ujkor.hu/content/20-szazad-legnagyobb-tomeggyilkosa-spanyolnatha>, letöltés ideje: 2021. október 26.

¹⁵ BÖDÖK Gergely: A spanyolnátha, <https://rubicon.hu/cikkek/a-spanyolnatha>, letöltés ideje: 2021. október 26.

¹⁶ A COVID-19 fertőzés legfontosabb jellemzői, https://www.nnk.gov.hu/attachments/article/567/1_sz_mell%C3%A9klet_ismerter%C5%91_2020.06.11.pdf,

¹⁷ RÁCZ Olivér: Mit mondanak a tapasztalatok a járvány utáni gazdaságról?, racz-oliver-mit-mondanak-a-tapszlatok-a-jarvany-utani-gazdasagrol.pdf letöltés ideje: 2021. október 26.

¹⁸ KOÓS Bálint, KOVÁCS Sándor Zsolt, PÁGER Balázs, UZZOLI Annamária: koos-kovid-2020.pdf, letöltés ideje: 2021. október 26.

¹⁹ Prof. Dr. GÁL István László: A spanyolnátha, a koronavírus és a büntetőjog, <https://ujbtk.hu/prof-dr-gal-istvan-laszlo-a-spanyolnatha-a-koronavirus-es-a-buntetojog/>, letöltés ideje: 2021. október 26.

²⁰ BBC History Magazin 2019/január, 24-38. o.

Seattle-i rendőrök a spanyolnátha-járvány idején, 1918 októberében, a Vöröskereszt által készített maszkokat viselve (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/17/165-WW-269B-25-police-l_restored.jpg)

Social Security Law in Hungary: Historical Development, Concept, Legal Sources and Family Benefits

Written by: Petra Júlia Kovács

Solidarity has always played an important role in societies. In this essay, I will describe how this principle has formed Hungarian social security law over the centuries and will clarify its concept and main legal sources. After that, I will examine one of the most significant components of social security – which in Hungary is given an extreme emphasis –, namely family support and various forms of family benefits.

Solidarity, June 30, 1937. The Hand That Will Rule the World—One Big Union.

The Hand that will Rule the World - One Big Union - The Power of Solidarity¹

Historical Roots and Legislative Developments

In the Middle Ages, the sick and needy were taken care of by the church or family. Social benefits related to work developed for the first time in the field of mining: the miners formed so-called mining funds between the 13th and 17th centuries.²

In 1778 Joseph II ordered that mining crates be organized in treasury mines as well; in 1854, following the Austrian Mining Act, he also ordered that all mine owners be obliged to establish a co-fund in Hungary.³

In the age of Enlightened Absolutism, the issue of the poor was primarily addressed by law enforcement, but after the Austro-Hungarian Compromise of 1867 it became an administrative duty.⁴ The Industry Act of 1884 provided that the task of the industry association was to set up aid funds.⁵

The adoption of Act 14 of 1891 marked a turning point in the development of workers' insurance. It was the first piece of legislation to order the organization of care for those concerned on the basis of the principle of mandatory insurance (e.g. free medical treatment and medicine, sick pay, hospital care).⁶

Act 19 of 1907 implemented a unified, nationally centralized organization of health insurance, and established accident insurance.⁷ It also expanded the scope of protected people.

Act 21 of 1927 strengthened centralization and abolished the independent legal personality of local bodies.⁸ Old-age pension and disability insurance were introduced during the Interwar Period, too.

By 1945, the central management of social security was maintained by the Council of Ministers which provided extraordinary support for social security purposes.⁹ In the field of old-age pension insurance there was a switch to the pay-as-you-go system.¹⁰

During the time of People's Republic, workers' benefits were expanded significantly due to ideological motives. Today's pregnancy-childbirth allowance also comes from this time.

The first unified pension law was Act 30 of 1950 which covered all employees under state social security, members of industrial cooperatives, and those retiring from there.¹¹ Act 28 of 1954 abolished the previous double sex age limit and established a minimum amount of pension.¹²

Act 2 of 1975 dealt with four branches of insurance: sickness and maternity benefits, family allowances, pension benefits and accident benefits. The financing of health services was removed from the financing of social security.¹³ From then on, benefits operated as a service provided under civil law and financed from the state budget, available within the state health care system.

In 1989, however, social security was decoupled from the state budget. After the regime

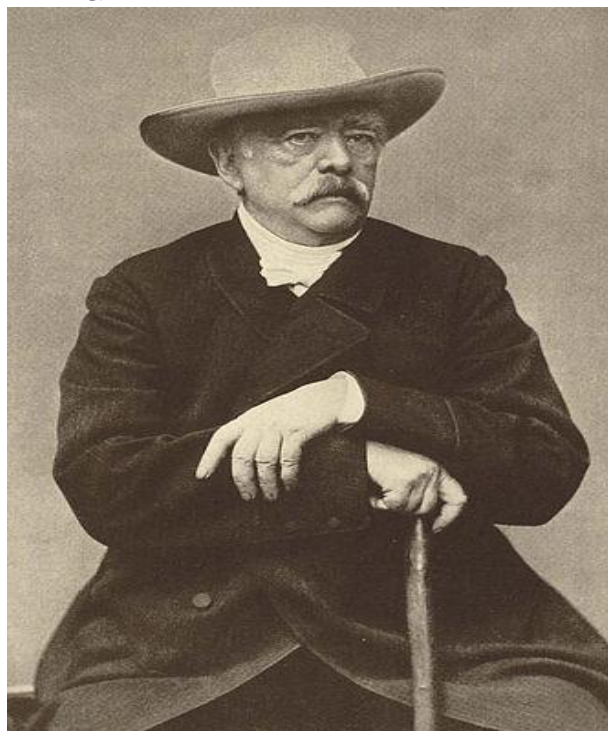
change, private health care providers and voluntary health funds started to appear on the market.¹⁴

In 1993, Hungarian social security was divided into two areas of insurance: health insurance and pension insurance.¹⁵ Several of our social security statutes that are still in effect came into force at around the turn of the millennium.

In the 2010s, various action programs were launched in order to help and protect families. One of the most recent changes in social security is that as of June 2020, emergency health care also requires proof of entitlement.¹⁶

Concept of Social Security

As already seen, it is traditionally the continental model (Bismarckian social insurance scheme¹⁷) that has developed in Hungary: mandatory social insurance is a social risk community in which participation is compulsory in accordance with the rules laid down by the state. The main feature is the right for benefits in return for the payment of contributions. This horizontal solidarity is complemented by a series of other elements, also referring to other concepts linked to social legislation (see some family related instances later, e.g. about housing).

Otto von Bismarck - Father of the Bismarckian Social Insurance Scheme¹⁸

Today – under Act 122 of 2019 – a compulsory pension system and a health insurance system are operated as parts of our national social security. However, both may be supplemented on a voluntary basis: private pension funds and health insurance funds are gaining more and more space for themselves.

Main Legal Sources

The concept of social security appears in the Fundamental Law of Hungary. It states that in certain life situations (e.g. illness, disability, unemployment – ‘social risks’ as Pieters calls them¹⁹) one is entitled to benefits. Nevertheless, it is worth drawing attention to the wording: the constitution does not define social security as a fundamental right but as a goal to be achieved: ‘Hungary strives to provide social security for all its citizens’.²⁰

Act 122 of 2019 is about those entitled to social security system and the financing of benefits. Separate statutes regulate the detailed rules of the two main areas: Act 81 of 1997 on Social Security Pensions and Act 83 of 1997 on Compulsory Health Insurance Benefits. In addition, Act 4 of 1991 on the Promotion of Employment and the Benefit of the Unemployed, Act 3 of 1993 on Social Administration and Social Benefits, and Act 84 of 1998 on Family Support also occupy an important place within the Hungarian social security system.

Family Benefits

Hungary is Committed to Family Support²¹

Hungary is committed to protecting and supporting families, and its legal implications can be found in several pieces of legislation. The Fundamental Law itself mentions this and contains paragraphs referring to other statutes such as Act 84 of 1998 on Family Support or Act 211 of 2011 on Protection of Families.²² In addition, the chapter about

family law of our Civil Code also pays special attention to the protection of families.²³

According to Act 84 of 1998, we distinguish three forms of family benefits (not subjected to a means test): family allowance, childcare allowance and maternity allowance.²⁴ Most of these benefits are periodic, but we do have occasional ones as well. Here I would like to state that there are other family-related benefits – I will mention some of them at the end of my essay – but now the primary focus will be on those detailed in the Act.

Family allowance (*családi pótlék*) is a monthly benefit based on the number, age and student status of the children. It provides assistance on the child's upbringing and schooling. It has two forms: raising and schooling allowance – they cannot be drawn together. It is payable from the birth of the child until (s)he finishes studying at a public educational institution. Benefiting from this allowance is an individual right, parents can take advantage of it for a child raised in their own household.²⁵ Its amount increases with the number of kids (e.g. HUF 12,200 for one child, HUF 13,000 for two, HUF 16,000 for three or more children), and it is also higher in case of chronically ill or severely disabled kids.²⁶

The two well-known types of childcare allowance in Hungary are childcare support (*gyermekgondozást segítő ellátás, GYES*) and child raising support (*gyermeknevelési támogatás, GYET*). All parents are entitled to GYES until their kid reaches the age of three (or ten, in case of a chronic illness or severe disability).²⁷ GYET is payable to those raising three or more children 'from the date when the youngest child reaches the age of three until that child reaches the age of eight'.²⁸ Infant care allowance (*csecsemőgondozási díj, CSED*) – which is paid for the duration of maternity leave (168 days) to the mother who has been insured for 365 days in the last two years before the birth – also exists.²⁹ A parent receiving CSED, GYES or GYET cannot engage in paid employment for more than 30 hours per week. The amount of both GYET and GYES is equal to the current minimum amount of the old-age pension (regardless the number of

children, except for twins) which is currently HUF 28,500 per month.³⁰ GYES and GYET cannot be drawn together. The amount of CSED is equal to 100% of the average daily pay.

A mother is entitled to claim maternity allowance (*anyasági támogatás*) within six months of giving birth if she has completed at least four prenatal medical examinations during her pregnancy.³¹ It is a one-time benefit. Its amount is 150% of the minimum amount of the old-age pension (valid at the time of birth) which is HUF 64,125 (higher for twins) now.³²

Primarily, family benefits are available to the country's inhabitants, so the entitlement is residence based. However, there are paragraphs in Act of 1998 that – in certain cases – extend the scope of application to others (for example, a woman may also be entitled to maternity allowance if her child has been registered in Hungary).³³

Family allowance and maternity allowance are assessed in an ex officio procedure. The claim for other benefits must be indicated by completing the appropriate forms; this is possible both electronically, via the website of the Hungarian State Treasury and by post.³⁴ Applications are processed by territorially decentralized local/district governments under the supervision of the Ministry of Human Resources.³⁵

As indicated above, there are other benefits that are not dealt with by Act 84 of 1998 and therefore not discussed here in detail. Childcare fee and adoption fee are good examples, and we can be proud of the Hungarian home-creating benefits, too (e.g. family home-creating allowance known as *családi otthontermelési kedvezmény, CSOK*), family tax advantages, or as special ones as the support for car purchases for large families.³⁶

Lastly, it is important to know that Hungarian families can be entitled not only to 'in cash', but also 'in kind' benefits: organization of public catering, free supply of textbooks, and extra days off for parents are just three instances for that.³⁷

¹ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3c/The_hand_that_will_rule_the_world.jpg

² IGAZNÉ PRÓNAI Borbála: A kötelező társadalombiztosítás kialakulása, fejlődése Magyarországon. Budapest, 2006, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar Történelemtudományi Doktori Iskola Gazdaságtörténeti Műhely. 111.o.

³ GYÁNI Gábor - KÖVÉR György: Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig. Budapest, 1998, Osiris Kiadó. 180-182.o.

⁴ uo. 194.o.

⁵ IGAZNÉ PRÓNAI 2006, 25.o.

⁶ BOTOS József: A magyar társadalombiztosítás kialakulása és fejlődése. Budapest, 1998, Osiris Kiadó. 49.o.

⁷ GYÁNI - KÖVÉR 1998, 236.o.

⁸ IGAZNÉ PRÓNAI 2006, 46.o.

⁹ LACZKÓ István: A magyar munkás- és társadalombiztosítás története. Budapest, 1968, Táncsics Könyvkiadó, 156-157.o.

¹⁰ BOTOS 1998, 59.o.

¹¹ LACZKÓ 1968, 161.o.

¹² IGAZNÉ PRÓNAI 2006, 155.o.

¹³ BOTOS 1998, 61-62.o.

¹⁴ FERGE Zsuzsa: Szociális törvénykezés a rendszerváltás óta. In: Esély, 1998/3. 9.o.
¹⁵ uo. 15-16.o.

¹⁶ Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő: Az egészségügyi ellátások igénybevételi szabályai 2020. július 1. napjától. https://csurgo-jarobeteg.hu/doc/2020_J%C3%BA-lius%2001t%C5%911_Tajekoztato%20szolgaltatok%20re-szere_TBJ.pdf (letöltés ideje: 2021. 10. 29.)

¹⁷ PIETERS, Danny: Social Security: An Introduction to Basic Principles. Alphen aan den Rijn, 2006, Kluwer Law International. pp.7-8.

¹⁸ <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ed/BismarckSchlapphut.jpg>

¹⁹ uo. pp.31-39.

²⁰ Magyarország Alaptörvénye. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> (letöltés ideje: 2021. 10. 29.)

²¹ <https://www.flaschools.org/cms/lib/MN01909115/Centricity/Domain/863/support.jpg>

²² uo.

²³ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300005.tv> (letöltés ideje: 2021. 10. 29.)

²⁴ 1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800084.tv> (letöltés ideje: 2021. 10. 29.)

²⁵ Állami Számvevőszék: A családtámogatások rendszere Magyarországon. https://www.asz.hu/storage/files/files/elementek/2019/20190618_csaladtamogatasok_rendszere.pdf (letöltés ideje: 2021. 10. 29.)

²⁶ European Commission: Your Social Security Rights in Hungary. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13766&langId=en> (letöltés ideje: 2021. 10. 29.)

²⁷ uo.

²⁸ uo.

²⁹ European Commission: Hungary - Maternity and Paternity Benefits. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catalogId=1113&langId=en&intPageId=4575> (letöltés ideje: 2021. 10. 29.)

³⁰ European Commission: Your Social Security Rights in Hungary. <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=13766&langId=en>

³¹ Állami Számvevőszék: A családtámogatások rendszere Magyarországon. https://www.asz.hu/storage/files/files/elementek/2019/20190618_csaladtamogatasok_rendszere.pdf

³² uo.

³³ 1998. évi LXXXIV. törvény a családok támogatásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800084.tv>

³⁴ Magyar Államkincstár: Családtámogatás. <https://cst.tcs.almamkincstar.gov.hu/ell%C3%A1t%C3%A1sok.html> (letöltés ideje: 2021. 10. 29.)

³⁵ PIETERS 2006, p.18.

³⁶ Állami Számvevőszék: A családtámogatások rendszere Magyarországon. https://www.asz.hu/storage/files/files/elementek/2019/20190618_csaladtamogatasok_rendszere.pdf

³⁷ uo.

Az ittaság büntetőjogi megítélésének alakulása a Csemegi-kódex-től napjainkig

Írta: Kovács Petra Júlia

Cikkem témájának az ittaság kérdéskörét választottam. A következő oldalakon arra a kérdésre keresem a választ, hogy hogyan alakult az ittas állapot, illetőleg az ebben az állapotban elkövetett bűncselekmények büntetőjogi megítélése az elmúlt két és fél évszázadban: a Csemegi-kódex megszületésétől a jelenleg is hatályos Büntető Törvénykönyvünkig.

Az 1878. évi V. törvény

A Csemegi-kódex néven híressé vált 1878. évi V. törvény Magyarország történetének első magyar nyelvű büntető törvénykönyve, melynek általános része 1951-ig, különös része egészen 1962-ig maradt hatályban. A kódex nem rendelkezett külön az ittas állapotról, azt tudatzavarnak fogadta el. A VII. fejezetben szabályozta a beszámítási képességet kizáró vagy enyhítő okokat¹: nem volt beszámítható a cselekménye annak, „aki azt öntudatlan állapotban követte el, vagy elmebetegsége meg volt zavarva és emiatt akaratának szabad elhatározási képességével nem rendelkezett”.² Az elmebetegség tehát – hívja fel rá Belovics a figyelmet – önmagában még nem zárta ki a beszámítást, annak további feltétele volt, hogy emiatt az adott büntetendő cselekményt megvalósító személy nem rendelkezett szabad akaratú képességgel.³ E szerint az öntudatlan állapotban elkövetett cselekmény beszámítása ki volt zárva – ez az alanyi oldal bűnösségének hiányával volt magyarázható.⁴ Noha az öntudatlan állapot (melybe beletartozik az ittaság is) büntethetőséget kizáró oknak bizonyult a Csemegi-kódex alapján, a gyakorlat mégis bizonytalanságot mutatott: ugyan legtöbbször enyhítő körülménynek tekintették, gyakori volt az olyan eseti döntés, ahol ennek ellenkezőjét mondták ki. A büntetőpolitikai szempontokat figyelembe véve – tudniillik azt, hogy a büntetés elkerülésének céljából ne hivatkozhassanak a bűnelkövetők a részegsége mint a büntetőjogi felelősségre vonás egyik akadályára – a joggyakorlat bevezette az *actio libera in causa* el-

vét. Ennek lényege a következő: az ittas állapot ellenére mégis büntethető az, aki avégett (vagy abba belenyugodva) került ilyen állapotba, hogy az adott bűncselekményt elkövesse (ún. célzatos leittasodás).⁵

Az 1879. évi XL. törvény

Az 1879. évi XL. törvény, azaz a kihágási büntető törvénykönyv (Kbt.) a botrányos részegséget, a nyilvános helyen botrányt okozó részeg állapotban való megjelenést pönalizálta, s külön bűnvádi felelősséggel tartozott az illető, amennyiben részeg állapotban más bűncselekményt is elkövetett.⁶

Az 1948. évi XLVIII. törvénycikk

A III. Büntetőnovella (1948. évi XLVIII. törvénycikk) *sui generis* (önálló) bűncselekményként tekintett az ittas vagy bódult állapotban elkövetett bűncselekményre.⁷ Magát az ittas vagy bódult állapotot minősítették veszélyeztető bűncselekménnyé, s az így elkövetett bűncselekmény csak objektív büntetethezőségi feltételként került szabályozásra.⁸ Ez utóbbi vonatkozásában sem a beszámíthatóságot, sem a bűnösséget nem lehetett megállapítani, ugyanis mindkettő az ittas állapot előidézésében került értékelésre. Ebből adódóan nem az ittas állapotban megvalósított cselekmények elkövetése volt tilalmazott, hanem a bűncselekmények elkövetésének kockázatát erősítő, veszélyét előidéző leittasodás.⁹ Tehát ha valaki részegen például a lopás tényállását valósította meg, akkor őt nem a lopás elkövetéséért, hanem az ittas állapotért vonták felelősségre – amely mindössze egy évig terjedő szabadságvesztéssel (börtönnel) volt szankcionálható. Ez a szabályozás – érezhetően – nem oldotta meg a valódi gondokat, a III. Bn. rendelkezései csupán látszatmegoldásokat kínáltak.¹⁰

Az 1950. évi II. törvény

A büntető törvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény (Bt.) nem használta a beszámíthatóság kifejezést. Dr. Kóhalmi László szavaival élve „a Bt. „kivonja” a büntetőjogi felelősségre vonás alól az olyan elkövetőt, aki elmebeteg, vagy öntudatzavarban követte el a cselekményt, illetve aki a büntettet kényszer vagy fenyegetés hatása alatt követte el, ha ez akaratának megfelelő magatartásra képtelenné tette.”¹¹

Az 1961. évi V. törvény

Az 1961. évi V. törvény, mely a jelenleg is hatályos szabályozás alapjának tekinthető, fordulópontot hozott a büntetőjogban: feladta a bűnfelelőség elvét és bevezette a tárgyi felelőséget. E szemlélet szerint úgy kell elbírálni az önhibájából ittas vagy bódult állapotban lévő elkövető magatartását, mintha az rendelkezett volna beszámítási képességgel, így pedig felelősségre kell vonni az általa elkövetett bűncselekményért.¹² Egyszerűbben fogalmazva: az elkövető a konkrétan megvalósított bűncselekményért tartozik felelősséggel, és a vélelem folytán az alanyi oldal nem vizsgálható. Mivel az ittas vagy bódult állapottal összefüggő bűncselekmények esetén nincs szubjektivitás, gyakorlati problémát jelentett és jelent a mai napig is, hogy mi alapján lehet megállapítani az elkövető szándékoságát vagy gondatlanságát. Az azonban elmondható, hogy a jogi megítélésnél lényeges tényező volt már akkor is, hogy önhibából alakult-e ki a beszámíthatatlan állapot, ugyanis a beszámíthatatlanság kedvezményei „nem alkalmazhatók annak javára, aki a cselekményt önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban követte el”.¹³ Fontos megemlíteni, hogy a jogszabály hatályba lépését követő bírói gyakorlat a törvény tárgyas szemléletétől két esetben tért el, és a tudatzavar jellegét alapul véve vont következtetést az elkövető felelősségére.¹⁴ A két eset a pszichiátriai irodalom által is ismert patológiás és az abortív patológiás részegség – e fogalmakra a későbbiekben még visszatérünk. Az 1961-es törvényhez rendkívül sok neves jogász fűzött kommentárt, elsősorban a beszámítási képesség kapcsán. Kádár Miklós és Kálmán György szerint „a szocialista büntetőjogban bűncselekmény alanya csak beszámítási képességgel bíró, bizonyos korhatárt elért fizikai (természetes) személy

lehet”.¹⁵ Budavári Róbert frappánsan fogalmazott: „az 1961. évi V. törvény kizárta azt a paradox helyzetet, hogy egyesek bűncselekményük elkövetéséhez „bátorságot” ihassanak, mások pedig „alibiként” fogyasszanak szeszes italt, és esetleges tettenérésük, elfogatásuk során ezen céltudatosan előidézett ittas állapottal tetteik következményei alól részben vagy teljesen mentesülhessenek”.¹⁶ A kor egyik meghatározó anyagi büntetőjogi dogmatikusa volt Losonczy István. Ő elismerte, hogy bár a beszámítási képesség tudományos definíciói meglehetősen eltérnek egymástól, de abban

összhangban állnak, hogy a beszámítási képesség az embert általában jellemzi, mindenki rendelkezik vele, aki „normális”.

Losonczy István, a huszadik század egyik meghatározó anyagi büntetőjogi dogmatikusa¹⁷

Az 1978. évi IV. törvény

Az 1978. évi IV. törvény a huszadik század utolsó évtizedeiben és a huszonegyedik század elején hatályban lévő és alkalmazandó büntető törvénykönyv volt. A miniszteri indoklás szerint a jogszabály a kóros elmeállapot gyűjtőfogalomban foglalta össze a beszámítási képességet kizáró okokat.¹⁸ Az ittasságra vonatkozó szabályozása lényegében megegyezik a korábbi, 1961-es törvény rendelkezéseivel. Az önhibából eredő ittas vagy bódult állapotot meg kell különböztetni a tudatzavar egyéb, nem önhibából eredő eseteitől.¹⁹ A szakértők beszámítási képességről való elmélkedése tovább folytatódott: Berkes György és Lassó Gábor például a bűnösség egyik elemeként értelmezik azt,

Belovics Ervin és Blaskó Béla tankönyveikben két konjunktív feltételt, a felismerési és az akarati képességet emelik ki, s az ő véleményüket osztja többek között Balogh Ágnes és Sántha Ferenc is.²⁰

A III. számú büntető elvi döntés

A Legfelsőbb Bíróság által megfogalmazott III. számú büntető elvi döntés (BED) tovább formálta és pontosította az ittaság büntetőjogi megítélését és minősítését. Ez a dokumentum mindenekelőtt kimondja, hogy az önhibából ittas állapotba kerülő és ebben az állapotban bűncselekményt elkövető személyt „olyannak kell tekinteni, mintha annak beszámítási képessége lenne, következképpen e törvényi rendelkezés folytán az ittas állapotban való elkövetés a cselekmény minősítését nem érinti”.²¹ Érdekes kérdés még a szándékosság és a gondatlanság témaköre is. Ahogyan az fentebb már előkerült, a gyakorlatban komoly problémát jelent annak megállapítása, hogy az elkövető vajon szándékosan vagy gondatlanságból követte-e el az adott cselekményt. E kérdésre ugyancsak a III. számú BED igyekszik választ adni. A döntő faktor e szerint a tárgyi oldal tanulmányozása: „a bíróságnak nemcsak a leittasodó önhibájának meglétét, de az elkövetett cselekmény tárgyi elemeit is teljes részletességgel és alapossággal kell megállapítania s vizsgálnia”.²² Amennyiben a tárgyi tényállási elemek arra engednek következtetni, hogy a cselekmény józan elkövető esetén gondatlannak minősülne, akkor ittaság esetén is így kell döntenet, ellenkező esetben – tehát ha szándékos elkövetésre következtetünk egy józan elkövető esetén – megállapítandó a szándékosság.²³

A 2012. évi C. törvény

A 2012. évi C. törvény, a ma hatályos Büntető Törvénykönyv (Btk.) lényegében az 1961-ben kialakult szabályozást követi. A korábbi jogszabálytól eltérően az új büntető anyagi kódexünk nem nevesíti a kóros elmeállapotot megalapozó fiziológiai rendellenességeket.²⁴ Jelen dolgozat szempontjából a 17. és 18. §-ok kiemelendők. A kóros elmeállapot a büntetőjogi felelősségre vonás

akadályaként elevenedik meg a Btk.-ban, mely a büntetés korlátlan enyhítésére is lehetőséget ad.²⁵ A törvény szövegéből az is kiolvasható, hogy a kóros elmeállapot mint büntethetőséget kizáró ok alkalmazása tilos, ha az elkövető önhibájából került ittas vagy bódult állapotba.²⁶ Az önhiba itt is kulcsszó: ez teremti meg a hiányzó szubjektív oldalt, s a bíróság is azt vizsgálja, hogy „a terheltnek a tudatzavart előidéző leittasodása önhibából eredt-e”.²⁷ Amennyiben önhibából eredő ittaságról beszélhetünk, sem a büntethetőség kizárása, sem a büntetés korlátlan enyhítése nem jöhet szóba.

Végül említés szintjén kitérnék még az ittaság különböző fajtáira. Noha ezek részletezése már nem képezi dolgozatom szerves részét, a Btk.-ban tetten érhetők, így fontosnak tartom megemlíteni őket.²⁸ A 18. § a típusos részegségekre vonatkozik: az ittas állapot szokványos, mindennapi, legtöbbször által ismert formájára. Az orvostudomány megkülönbözteti emellett a részegség atípusos változatát: azon belül is a patológiás és az abortív patológiás részegséget. Ez utóbbiak megállapítása esetén nincs helye a 18. § alkalmazásának; helyette a 17. § bekezdései alapján kell eljárni (ennek további feltétele, hogy a bűncselekmény elkövetésekor az elkövető ne legyen tudatában e betegségének).²⁹

Konklúzió

Mindent összevetve kijelenthető, hogy az elmúlt két és fél évszázadban az ittaság és a büntetőjog kapcsolata komoly fejlődésen ment keresztül. A Csemegi-kódex után még jó néhány „próbálkozás” kellett ahhoz, hogy eljussunk az 1961-es törvényig, majd az azon alapuló jelenlegi Btk.-ig. Jóllehet az út nem mindig volt egyenes és zökkenőmentes, mégis vitathatatlan, hogy az általam vizsgált jogszabályok és egyéb jelentős jogi dokumentumok mind hozzájárultak ahhoz, hogy az ittaság büntetőjogi megítélése mára kellően kiforrott és egyértelmű legyen

¹ Dr. KÓHALMI László: A kóros elmeállapot és a beszámítási képesség büntetőjogi szabályozása. In: Büntetőjogi Szemle, 2012/3. szám. 29-37. o., 29. o.

² 1878. évi V. törvény. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?do-cid=87800005.TV&txtreferer=94500007.TV> (letöltés ideje: 2021. 11. 02.)

³ BELOVICS Ervin - GELLÉR Balázs - NAGY Ferenc - TÓTH Mihály: Büntetőjog I. Általános Rész (A 2012. évi C. törvény alapján). Budapest, 2012, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 302. o.

⁴ GELLÉR Balázs - AMBRUS István: A magyar büntetőjog általános tanai I. Budapest, 2017, ELTE Eötvös Kiadó. 305. o.

⁵ uo.

⁶ HALÁSZ Sándor - SZÉKELY János: A részeg állapot büntetőjogi megítélésének fejlődése hazai jogunkban. In: Jogtudományi közlöny, 1960/6. szám. 328-332. o., 328. o.

⁷ GELLÉR - AMBRUS 2017, 305. o.

⁸ Dr. BALOGH Ágnes: Az egészség védelme a büntetőjogban. Pécs, 2006, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. 100. o.

⁹ uo. 101. o.

¹⁰ HALÁSZ - SZÉKELY 1960, 330. o.

¹¹ KÓHALMI 2012, 31. o.

¹² BERKES György: Az ittas állapotban elkövetett büntett jellege. In: Magyar Jog, 1965/2. szám. 56-60. o., 58. o.

¹³ 1961. évi V. törvény. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?do-cid=96100005.TV&txtreferer=A1100210.TV> (letöltés ideje: 2021. 11. 02.)

¹⁴ BALOGH 2006, 101. o.

¹⁵ KÓHALMI 2012, 32. o.

¹⁶ uo.

¹⁷ https://lh3.googleusercontent.com/proxy/GfAasRn9JCn17-2CcyswVNJDgYNY1mDIY-WGnkD51JH_9PUQYwYe2TXGkW8Ozalu0aTDxo6au4ADFEVvw296a0G58vNTXAF95ibjHU8C_5FuBXeDn6Z5S0QHWg

¹⁸ uo.

¹⁹ NIKELL Viktória: A kóros elmeállapot büntetőjogi kérdései. Miskolc, 2018, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. 28. o.

²⁰ KÓHALMI 2012, 32-33. o.

²¹ NIKELL 2018, 29. o.

²² III. számú büntető elvi döntés. <https://adoc.pub/-1-a-leg-felsbb-birosag-elvi-dntesei-iii-szamu-bntet-elvi-dnt.html> (letöltés ideje: 2021. 11. 02.)

²³ uo.

²⁴ BELOVICS - GELLÉR - NAGY - TÓTH 2012, 303. o.

²⁵ 2012. évi C. törvény. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?do-cid=a1200100.tv> (letöltés ideje: 2021. 11. 02.)

²⁶ uo.

²⁷ GELLÉR - AMBRUS 2017, 306. o.

²⁸ Részletes szakmai leírásért lásd: Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 15. számú módszertani levele az ittasság igazságügyi pszichiátriai szakértői véleményezéséről. https://sem-melweis.hu/igazsagugy/files/2012/06/15_mszlev.pdf (letöltés ideje: 2021. 11. 02.)

²⁹ GELLÉR - AMBRUS 2017, 307. o.

Nemzetiségi politika és nyelvkérdés a kiegyezés hajnalán

Írta: Nagy Krisztina Réka

A 19. századi magyar politika egyik legmeghatározóbb elemét az ország területén élő kisebbségek jogainak rendezése jelentette. Jelen tanulmányban kísérletet teszek ennek bemutatására, kiemelve az 1800-as évek Magyarországnak és annak vezető egyéniségeinek viszonyulását az országban élő nemzetiségekhez, mintegy általános képet adva a kisebbségek autonómiájának és jogainak kérdésében alkotott magyar elképzelésekről, és ezen belül is főként a kor két meghatározó politikusának, Deák Ferencnek és báró Eötvös Józsefnek elképzeléseire kívánok koncentrálni. Elemzésemben természetesen bemutatom a tanulmányunkban kulcsfontosságú szerepet betöltő, a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában hozott 1868. évi XLIV. törvénycikket is, megvizsgálva annak a nemzetiségeket megillető nyelvi jogok oldaláról releváns elemeit.

A reformkor liberális nacionalizmusának ellentmondásossága

Az 1830-as, 1840-es években a Magyarországon is egyre meghatározóbbá vált a liberalizmus eszmerendszere, ami azonban elválaszthatatlanul fonódott össze az egyre erőteljesebben érvényesülő nacionalizmussal. A „haladás és nemzet egymást kölcsönösen feltételező szimbiózisa”¹ alapvetően az addig jogfosztott, feudális rendi egyenlőtlenségeken alapuló társadalom tagjait egy jogegyenlőségen alapuló, polgári szabadságjogokat feltételező polgári államban képzelte el. A jozefinizmus bukását követően megjelenő magyar nemzeti mozgalom ugyanakkor a fejlődés logikájából következően életre hívta a „más ajkúak” nemzetté válásának folyamatát a 19. század első felében. A nemzetiségek ilyen jellegű ébredése tehát valamilyen szinten a fentiekben kifejtett magyar liberális nacionalizmus közvetett hatásának tekinthető.²

Ezen eszmerendszer e kettősségből adódóan eléggé hamar ellentmondásba került saját magával. Bár alapvetően a jogegyenlőség gondolatán

nyugodott, nacionalista vonása mégis a magyar nemzetet az országban lakó többi etnikum fölé helyezte. Ezt mutatja a tanulmányomban leginkább releváns nyelvkérdés is, ugyanis a magyar liberális politikusok többsége a magyar nyelvet ismerte el egyedüli államnyelvként. Fontos vonását képezte e gondolatrendszernek a Deák Ferenchez köthető „politikai nemzet” fogalma.³ Az említett ellentmondásosság determinálta az egyre inkább kiéleződő ellentéteket a Kárpát-medence népei között, amit a reformkorban, illetve 1848-ban sem sikerült megfelelően kezelni. Varga János megfogalmazásában „a magyar liberalizmus a történelemnek Magyarországon kikerülhetetlen csapdájába került”⁴, mert az etnikai viszonyok figyelmen kívül hagyásával „olyan jogfosztott tömegnek kívánt polgári szabadságot, amelynek valamivel több, mint fele más ajkú etnikumokhoz tartozott, ennek folytán e szabadsággal elvileg inkább e más ajkú népesség súlyjelentősége növekedhetett”.⁵

A magyar nemzetiségi politika meghatározó politikusai

A továbbiakban kísérletet teszek a 1868. évi magyar nemzetiségi törvény két nagy úttörőjének, Deák Ferenc és báró Eötvös József a nemzetiiségi kérdésben alkotott nézeteinek rövid összefoglalójára. Habár Deák és Eötvös a vizsgált kérdéskört teljesen különböző irányból közelítették meg, szempontjaik tökéletességgel kiegészítik egymást, ennek a szerencsés szimbiózisnak pedig az általuk létrehozott törvény vált a gyümölcsvé.

A haza bölcse nemzetiségi politikájának középpontjában az „egy politikai nemzet” fogalmát helyezi, annak létrehozása, s definíciójának jellegzetességei alkotják szemléletmódjának alapkövét.⁶

„Deák a magyar alkotmány szilárd alapjára helyezkedik s igazságérzetének és lelkiismeretének szavára hallgat, amikor a nemzetiségi kérdéssel szembekerül”⁷ – írja Mikó Imre, utalva ezzel, arra, hogy Deák a magyar alkotmányfejlődés részeként

tekinti meghatározónak a nemzetiségi kérdés törvénnyel való rendezését. Eszerint a 19. század liberális nacionalizmusának megfelelő nemzetfogalom, az „egy politikai nemzet” fogalmának elterjesztését szorgalmazza. Ebbe az új fogalomba nem csupán az 1848-ig a nemzetből kirekesztett jobbagyok kaptak helyet, hanem a munkám központi tárgyát képező nemzetiségek is.⁸ Így tehát Deák kétségkívül szembemegy a nemzetfogalom olyan jellegű értelmezésével, amelyben csak a magyar nyelvet beszélők kaptak volna helyet, azonban egyértelműen egységesnek és magyarnak írja le a politikai közösséget: ebből következően élesen elutasította bármi nemű különjogok, és ezzel összefüggésben a területi autonómia megadását, ugyanis az ilyen jellegű lépések az álláspontja szerint veszélyeztetnék az ország egységét és szuverenitását. Ez nem jelenti a jogegyenlőség gondolatának háttérbe szorítását: az egyén kulturális identitásának megőrzése és ápolása érdekében a nyelvi, kulturális és vallási alapjogok védelmét a nemzetiségek tagjai számára is feltétlenül biztosítandónak értékeli. Ezen túlmenően azonban nem tartott megalapozottnak semmiféle szélesebb körű jogvédelmet vagy autonómiát. Az „egy politikai nemzet” kizárólagosságát szemlélteti kitűnően Deák a kiegyezési törvény feliratának fogalmazását kifogásoló Sztratiromirovics Györgynek adott válasza: „A mi a kérdést magát illeti, azt tartom, hogy Magyarországon politikai nemzetiség csak egy van. Azonban e tárgy itt semmi esetre sem tartozik discussio alá; hisz így is majd értekezni, tanácskozni fogunk a nemzetiségek ügyében, és a kinek nehézsége van, annak módja lesz a megvitatásra és szólásra ott. Én csak azt jelentem ki azoknak megnyugtására, a kiknek aggodalmaik vannak, hogy ez csak hasonlóság, hogy t. i. valamint egyik szabad nemzet a másik szabad nemzettel, úgy akarunk mi velük értekezni. (Helyes! Maradjon!)”.⁹

Ha a magyar nemzetiségi politikát vizsgáljuk, báró Eötvös József munkássága mellett semmiképpen sem mehetünk el, sőt az 1848–1868 közötti nemzetiségi kérdés alapvetően az ő munkásságával fémjelezhető, ez alatt az időszak alatt egyértelműen az ország első számú nemzetiségi szakértőjének számított.

A nemzetiségekkel kapcsolatos szemléletmódját talán legjobban kifejező művében, az 1854-es Uralkodó eszmékben – amelynek első kötete 1851-ben, második kötete pedig 1854-ben jelent meg németül és magyarul, s melynek rövid bemutatására tanulmányunk ezen részében szorítkozunk – „a történelem és a bölcsélet távlataiból szemléli a nemzetiségi kérdést”.¹⁰ Elemzésében kifejti, hogy a történelem nagy uralkodó eszméit a 19. század politikai mozgalmai félreértelmezték, s ezzel egyelőre feloldhatatlan ellentét jött létre az egyenlőség, szabadság s – a számunkra legrelevánsabb – a nemzetiség szempontjai között. Utóbbit különösen destruktívnak ítéli meg: „Minden nemzeti törekvésnek alapja: felsőbbségének érzete; célja: az uralkodás”¹¹ – írja már említett művében. Eszerint Eötvös alapvetően egy nyelvi alapokon szerveződő nemzetiségi öntudatot lát kialakulni, amelyben a nyelvi hovatartozás kezd a nemzetiségi hovatartozás alapkövévé válni. Fontos azonban kiemelnünk, hogy a nemzetiségi eszmét erősen másodrendűen definiálja a szabadság és egyenlőség mellett utalva arra, hogy míg előbbi kettő a társadalom minden tagját szolgálja, a nemzetiségi törekvések végül csupán egy szűk csoport akarátát váltják valóra: „Mindazon törekvések, melyek a szabadság és egyenlőség valósítását tűzik ki céljokul, tetteleg csak oda irányozvák, hogy a népfeltség eszméje az államban minél tökéletesebben létesíttessék, míg azon törekvések, melyek a nemzetiség elvének nevében indítatnak meg, tulajdonképpen csak arra céloznak, hogy a korlátlan felségi hatalom az államban egy bizonyos nemzetiségnek szereztessék meg”.¹²

Meghatározó emellett, hogy – bár munkája megszületésekor még nem tulajdonít akkora hatalmat a nemzetiségi törekvéseknek – ezek nemkívánatos felerősödésével, pont ezt a nyelvi alapon történő tűzvézsszerűen terjedő szegregációt tartja az Magyar Királyság, s tágabb értelemben a Habsburg Birodalom fennmaradásával kapcsolatos legnagyobb kihívásnak az államférfi: elemzése értelmében az egyre céltudatosabban elszakadni kívánó nemzetiségek végül az európai világrend egyensúlyát is felboríthatják.¹³

Eötvös – a fentiek értelmében – tehát a szabadságjogok meglétét a liberalizmus eszmerendszerének fontos sarokpontjaként előnyben részesíti a kollektív nemzetiségi jogokkal szemben. Eötvös gondolatai szerint azáltal, hogy az állam a polgárok számára – nemzetiségi hovatartozásuktól függetlenül – biztosítja alapjogaikat, illetve a községi és regionális önkormányzatok létesítésével teret biztosít a helyi nyelvi, kulturális sajátosságok kibontakozására is, alapvetésében kezeli a – fentiek szerint – igen sürgető nemzetiségi kérdést.¹⁴ Emellett pedig a báró álláspontja szerint a haladás rendszerében a kisebb nemzetiségek mintegy elkerülhetetlen sorsként beleolvadnak a nagyobb nemzetiségekbe: „A civilizáció kifejlődésével fokról fokra fogy a nemzetiségek száma. (Úgy van.) Előbb, a civilizálás első kezdetében, néhány család képezett nemzetiséget. Ezek egyesülve és egymásba olvadva nagyobb és nagyobb nemzetiséget képeznek. És így a civilizáció haladása kétségkívül fenyegető a nemzetiségekre nézve. E veszélynek ki vagyunk téve mi magyarok, ki vannak téve horvát testvéreink, ki vannak téve a hazában lakó más nemzetiségek, szóval ki van téve minden kisebb nemzetiség. De mi által oltalmazhatjuk magunkat e veszély ellen? Azáltal-e, hogy az egyes nemzetiségeket, mint múmiákat, törvényekbe begöngyölgetve (Élénk helyeslés), a törvényhatóságok sírkamrájában rakjuk le? (Kitörő zajos helyeslés.) Századunkban ami nem él, annak nincs jövője. (Hosszan tartó zajos helyeslés és taps.) Ha a civilizáció emelkedő árai ellen biztosítani akarjuk magunkat, állítsuk magunkat magasra! (Tetszés.) A dagály mérföldnyi lapályt elborít; de az egyes szikla, mely magasabban áll, kiemelkedik és ki fog emelkedni mindörökké. (Zajos tetszésnyilvánítások)”.¹⁵

A nemzetiségi törvény, mint nyelvtörvény

Az 1868. évi XLIV. törvénycikk bár házában korabeli nemzetiségeinek igényeit nem elégítette ki az általuk elképzelt mértékbe, a kor Európájának egyik leghaladóbb kisebbségi szabályozásának tekinthető.¹⁶

A törvény elemzésének kiindulópontjaként mindenképpen a címet, illetve a preambulumot kell behatóbban megvizsgálnunk.¹⁷ A preambulum első

kiemelendő eleme a politikai nemzetfogalomból levezetett teljes egyenjogúság, amely nemzetiségi hovatartozástól függetlenül a magyar nemzet minden tagját megilleti. Tovább haladva azonban a jogalkotó az egyenjogúság tekintetében mégis egyetlen kivételt jelöl meg, mégpedig az „országban divatozó többféle nyelvek hivatalos használatára” nézve képez olyasfajta kitétel, amely ezek tekintetében „külön szabályokkal” mégis bizonyos szintű korlátozásokat intézményesít. Így a csupán a nyelv kérdéseiben foglal bővebben állást: emiatt határozhatjuk meg nyelvtörvényként az 1868. évi XLIV. törvénycikket.¹⁸

Abból, hogy a törvénycikk csupán a nyelv hivatalos környezetben történő használatát szabályozta, illetve a korban más jogszabály sem rendelkezett a magánnyelvhasználat korlátairól, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a korabeli jogrend a nemhivatalos nyelvhasználat körében engedte a nemzetiségek számára saját nyelvük tetszés szerinti használatát, azaz e kérdés rendezését teljes mértékben a polgárok belátásra hagyta. Mélyebb elemzéssel azonban az előzőekben említett teljes magánnyelvhasználati autonómia képe némiképp csorbul: bár a törvény valóban nem szabályozta a nemzetiségi nyelvhasználat nemhivatalos oldalának minden területét, rendelkezései között vélünk olyat felfedezni, amelyek legalább is a hivatalos és nemhivatalos használat közötti „szürke zóna” területeinek valamelyikére vonatkoznak.¹⁹ Ide sorolható a törvény 14-16. §-ában megfogalmazott, az egyházak és egyházközségek nyelvhasználatát, s mozgáskörét szűkítő rendelkezések mindegyike,²⁰ vagy a törvény 26. §-a, amely szerint a nemzetiségi honpolgárok e törvény szerint is szabadon állíthatnak különböző „alsó, közép és felső tanodákat”: ehhez, illetve „nyelv, művészet, tudomány, gazdaság, ipar- és kereskedelem előmozdítására szolgáló más intézetek felállítása végett” a törvény engedélyezi a nemzetiségek társulatokba, illetve egyletekbe tömörülését.²¹

Habár az 1868. évi XLIV. törvény 1. §-ában a magyart jelöli meg Magyarország államnyelveként, azzal, hogy a jogszabály a továbbiakban a többi nemzetiség nyelvének hivatalos használatát szabályozza, arra enged következtetni, hogy

a hivatalos nyelvhasználat nem feltétlenül korlátozott csupán az államnyelvre. Az 1. § a törvényhozás intézményét érinti, 2. és 20. § a törvényhatóságok jegyzőkönyvezési és ügykezelési nyelvének tekintetében biztosított nemzetiségi nyelvi alternatívát.²² Az ítélezés rendszerének tekintetében a 7-12. § alapvetésében követeli meg a nemzetiségi nyelvhasználatot mind a polgári, mind a büntető perek szakaszának minden pontján,²³ a közoktatás tekintetében pedig a törvény 17. §-a emelendő ki, amely szerint az állam „köteles ez az állami tanintézetekben a lehetőségig gondoskodni arról, hogy a hon bármely nemzetiségű, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai az általuk lakott vidékek közelében anyanyelvükön képezhessék magukat egészen

addig, hol a magasabb akadémiai képzés kezdődik”, illetve megemlítendőek a 18. és 19. § értelmében felállítandó közép és felső tanodai, valamint egyetemi nemzetiségi tanszékek is.²⁴ A törvény „külön szabályainak” értelmezésével tehát egyértelműen arra a következtetésre juthatunk, hogy a törvényhozásra, közigazgatásra, igazságszolgáltatásra és közoktatásra vonatkozó rendelkezéseivel egy legkevesebb hét nyelvű – az ún. országos nemzetiségek, tehát a magyar, német, horvát, román, szlovák, szerb és rutén állampolgárok nyelvét elismerő – állam kialakítását szorgalmazta, közvetetten elismerve ezzel az említett nyelvek hivatalosságát.²⁵

¹ ERDŐDY Gábor: A horvát kérdés a magyar polgári nemzet megteremtésének kontextusában. In: Jogtörténeti Szemle, 2019/1-2. 60. o.

² ERDŐDY Gábor: A horvát kérdés a magyar polgári nemzet megteremtésének kontextusában. In: Jogtörténeti Szemle, 2019/1-2. 59-60. o.

³ ERDŐDY Gábor: A horvát kérdés a magyar polgári nemzet megteremtésének kontextusában. In: Jogtörténeti Szemle, 2019/1-2. 60. o.

⁴ VARGA János: Helyét kereső Magyarország. Politikai eszmék és koncepciók az 1840-es évek elején. Budapest, 1982, Akadémia Kiadó. 71. o.

⁵ VARGA, 1982, 42. o.

⁶ GÁNGÓ Gábor: Deák Ferenc politikai elvei és eszményei. In: Kisebbségkutatás, 2003/3. <http://epa.oszk.hu/00400/00462/00019/pdf/01tan01.pdf>

⁷ MIKÓ Imre: Eötvös és Deák nemzetiségi politikája. In: Hittel, 1944/3. 143. o.

⁸ MIKÓ Imre: Eötvös és Deák nemzetiségi politikája. In: Hittel, 1944/3. 145-146. o.

⁹ KÖNYI Manó (összegyűjtötte): Deák Ferenc beszédei. III. kötet, <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Deak-deak-ferenc-munkai-8751/deak-ferencz-beszedei-2AE/iii-kotet18611866-1378/magyarorszag-on-csak-egy-politikai-nemzetiseg-van-1B58>

¹⁰ MIKÓ Imre: Eötvös és Deák nemzetiségi politikája. In: Hittel, 1944/3. 143. o.

¹¹ EÖTVÖS József: A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az államra I–II. Budapest, 1981, Magyar Helikon. 109. o.

¹² EÖTVÖS 1981, i. m., 454. o.

¹³ TEVESZ László: Eötvös József nemzetiségpolitikai koncepciója és a Deák párt által képviselt alkotmányos-nemzeti hagyomány, 1860-1868. In: Aetas 2012/27/I.

¹⁴ DEMETER M. Attila: Eötvös József nemzetiségi nézetei az Uralkodó eszmékben, Magyar Kisebbség. In: Nemzetpolitikai Szemle, 2009/1–2. 38–49. o.

¹⁵ SCHLETT István (szerk.): A nemzetiségi törvényjavaslat országgyűlési vitája. TTFK – Budapest, 2002, Kortárs Kiadó. 60–61. o.

¹⁶ ANDRÁSSY György: Hány hivatalos nyelve volt Magyarországnak az 1868. évi XLIV. tc. szerint?. In: Jogtörténeti Szemle, 2017/3. 4. o.

¹⁷ a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában hozott 1868. évi XLIV. törvény preambuluma

¹⁸ ANDRÁSSY György: Az 1868. évi XLIV. törvénycikk mai szemmel, elméleti megközelítésben, In: Jogtörténeti Értekezések, 2020/46. 14-17. o.

¹⁹ ANDRÁSSY György: Az 1868. évi XLIV. törvénycikk mai szemmel, elméleti megközelítésben, In: Jogtörténeti Értekezések, 2020/46. 17-23. o.

²⁰ a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában hozott 1868. évi XLIV. törvény 14-16. §

²¹ a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában hozott 1868. évi XLIV. törvény 26. §

²² a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában hozott 1868. évi XLIV. törvénycikk 2. § és 20. §

²³ a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában hozott 1868. évi XLIV. törvénycikk 7-12. §

²⁴ a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában hozott 1868. évi XLIV. törvénycikk 17-19. §

²⁵ ANDRÁSSY György: Az 1868. évi XLIV. törvénycikk mai szemmel, elméleti megközelítésben, In: Jogtörténeti Értekezések, 2020/46. 28-34. o.

A szocialista jog hatása az ítékezésre a pártállam kezdeti éveiben

Írta: Vincze Zsombor

A második világháborút követően a kelet-európai országok mindegyike, így Magyarország is szovjet katonai megszállási övezetbe került. Az 1944-et követő „felszabadulás” kétes örökséget hagyott hátra: az kialakuló demokratikus rendszer a kezdetektől fogva korlátok közé szorítva létezett, hiszen a Szövetséges Ellenőrző Bizottságon keresztül a szovjet akarat egyre dominánsabban érvényesült az országban, amit számtalan tényező bizonyít.

Az 1949-re kiépülő kommunista diktatúra magyarországi 40 évét két korszakra szokás bontani. Az első 1949-1968-ig tart, a második 1968-1989-ig. A két korszakot alapvetően az különböztette meg, hogy míg az első időszakban az ideológia kritika nélkül uralta a politikai gondolkodást, az ezt követő időszakban nagyobb teret hagyott a hatalom a reális gondolkodásnak, a rendszer racionalizálásának. Ebben az tanulmányban az első korszak első felét fogom vizsgálni.

A szovjet típusú diktatúra megjelenése hatalmas változást jelentett a magyar alkotmánytörténetben. A kiépülő rendszer tagadta a hatalom-megosztás elvét, helyette a hatalom egysége lett deklarálva. A törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalom egy kézben összpontosult, ezzel létrehozva egy centralizált, hierarchikus államszervezetet, ami az állampárt szoros ellenőrzése és irányítása mellett működött. Az állami és pártfunkciók összefonódtak, ez alkalmat adott a legtöbb kérdés pártközpontból való eldöntésére. Visinszkij, az ismert sztálinista jogász szerint az államhatalom oszthatatlan és egységes mivoltából következik, hogy az államot vezető réteg alá tagozódik a bírói hatalom is, így a bíróságok funkcióinak is a párt által megszabott keretekbe kell beleilleszkedni.

Az 1949. évi XX. törvény

Sajnálatos módon éppen akkor veszett el Magyarország alkotmányossága, amikor 1949-ben

megszületett az a dokumentum, amit sokan, helytelenül, a Tanácsköztársaság alkotmányát nem számítva, országunk első kartális alkotmányának tartanak: az 1949. évi XX. törvény. E jogszabály az új államberendezkedés kiépítése során alapvető jelentőséggel bírt, mivel már a preambulumban egy új korszakról eljövételét deklarálta. Az Alkotmányra az 1936-os szovjet sztálini alkotmány gyakorolta a legnagyobb hatást, azonban pár mondat kivételével nem lehet szó szerinti fordításról beszélni. Ez a szovjet hatásgyakorlási tendencia a kezdeti években a legtöbb jogágban nem lesz tájidegen, mivel sok esetben a szovjet szabályozás szó szerinti átvételére kerül sor. Az Alkotmány azonban csak formai, alaki értelemben minősülhetett alkotmánynak, minekután a demokratikus jogállamisági garanciákat csupán deklarálta, de érvényesülésüket nem biztosította. Az államhatalmi szervek felsorolását és működési elveit tartalmazta az Alkotmány, de a valóságban a hatalom birtokosa az állampárt volt.¹ A szovjet jog átvétele azért volt szükségszerű, mert a marxista-leninista társadalomfejlődés rögzös útján a Szovjetuniót tartották az élharcosnak, nem alapítvánul persze. A szocialista állam és társadalomfejlődés esetükben már közvetlenül a hön vágyott kommunizmus előtt állt. Ilyenformán természetesen az előbb említett társadalomfejlődési úton hátrébb tartó országoknak jó példával szolgált a Szovjetunió, így kézenfekvő volt a szabályokat tőle átvenni.²

A bírósági szervezetrendszer

Természetesen a bírósági szervezetrendszer sem kerülhette el a szovjetizálást. Lenintől egy idevonatkozó idézet sokatmondó, viszont nem túl derűs jövőképet vetített előre: „A bíróság nem azért van, hogy megszüntesse a terrort [...] hanem azért, hogy megalapozza és legitimálja.”³ Ennek fényében tehát sok jót nem lehetett várni a szovjet mintára alakítástól. Hasonlóan furcsa értelmezést lehet olvasni egy 1950-es MDP PB-határozatban,

miszerint „Az igazságügyi apparátusnak az Alkotmány szellemében, a Párt vezető és irányító erejére támaszkodva, a Szovjetunió jogrendszerét, jogalkotását és tapasztalatait szem előtt tartva, a proletárdiktatúra fokozott védelmét és erősödését kell szolgálnia.”⁴

A fordulat éve után a bírósági szervezet a végrehajtó hatalomtól való szervezeti különállását megőrizhette, bár az 1948. évi XXII. törvény megszüntette a bírói függetlenség régi személyi biztosítékait. A bírák „megbízhatóságának” biztosítékát épp az jelentette, hogy jelentős részük a párttagok soraiból került ki, akiknek természetesen ítélezésük során végre kellett hajtaniuk a pártutasításokat.⁵ Ezzel együtt megszűnt a bírák áthelyezésének és elmozdíthatatlanságának a tilalma is.⁶ Ha esetlegesen „megtévedtek” a bírák és ügyészek, az nem maradt következmény nélkül. Erre több példát lehet hozni, egy eset Bács-Kiskun megyéből: itt fordult elő az, hogy az 1944 végén egy szovjet katonát megölő kecskeméti környéki tanyaasi gazda 1951-ben került a megyei bíróság elé, amely felmentette a vádlottat jogos önvédelem címen. Az ítélet kihirdetését követő néhány órával az ítélező tanács tagjait, a jegyzőkönyvvezetőt, valamint az ügyészeket letartóztatta az Államvédelmi Hatóság.⁷

A jól ismert törvénytelen perek sorozata Magyarországon az úgynevezett népbíróságok felállításával kezdődött. Ezek célja kezdetben a háborús és népellenes bűnösök felelősségre vonása volt. Osztályszempontú ítélezés zajlott, ami lehetővé tette a rendszer ellenségeinek a félreállítását és megsemmisítését.⁸ Ilyen osztályellenség volt a kulák-ság, aki az orosz nyelvből átvéve a nagygazdát jelentette, aki a nép elleni ármányon tör a fejét, annak ellensége. Szintén ilyen volt a papság, mint klerikális reakciós elem.⁹

Népbíróságok

A népbíróságok első alkalommal a 81/1945. ME rendelet, illetve az 1945. évi VII. törvény alapján szerveződtek meg. A vád képviselője a népügyész volt, a népbírósági tanács tagjait a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front öt pártja jelölte

ki.¹⁰ Az idő előrehaladtával azonban működésbe lendült a jól ismert kommunista szalámitaktika. A pártok sorra szűntek meg, a népbíróságok tagjai inentől kezdve önkényesen lettek kiválasztva. A fellebbezési fórum a Népbíróságok Országos Tanácsa volt. Az eredeti elkövetői körtől eltérve, tehát a háborús és népellenes bűnösöktől, egyre inkább ide kerültek a Horthy-rendszer politikusai, valamint a kommunistákkal nem szimpatizáló egyének is, kezdett politikai alapúvá, osztályalapúvá válni a felelősségrevonás. Érdekes vonása volt a népbíróságoknak, az az esetkör, hogyha felmentő ítélet született, az ÁVO még mindig interálhatta a népbíróság által ártatlannak nyilvánított személyeket. A másik érdekessége a népbíróságoknak, hogy a kommunisták, még akkor is számíthattak felmentő ítéletre, ha gyilkosságokat, emberiség elleni bűncselekményeket követtek el. Erre volt példa a miskolci pogrom vagy a gyömrői tömeggyilkosságok esete. Ezek az ítéletek értelem-szerűen jelentős mértékben aláásták a bírói hivatás tekintélyét, az igazságszolgáltatásba vetett közbizalmat. Az 1946. évi VII. törvény se segített ezen a folyamaton, mivel ez a törvény annak ellenére, hogy a demokratikus államrend és köztársaság védelméről szólt, még szélesebb körben tette lehetővé a koncepciós perek lefolytatását. Gyakorlatilag minden politikai megnyilvánulás büntethetővé vált. Nem kellett jogellenesség, illetve erőszakos cselekmény elkövetése a bűncselekmény megvalósulásához, elég volt akár egy békés átalakulásra célzó beszélgetés is. Szervezeti tagság is büntethető volt, mindenféle további cselekedet nélkül is. Érdekes ítélet indoklása volt az egyik népbíróságnak a következő: „a dolgozó nép szabadsága ellen támadtak a vádlottak, amikor a külföldi segítségben bízva és arra számítva ugrásra készen álltak, hogy népünk szabadságát eltiporják és rabszolgasorba döntsék.” Ezt az indoklást is az 1946. évi VII. törvényre hivatkozással készítették. A népbíráskodás első szakasza a Rajk-perrel zárult.¹¹ Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után, újból megszervezték a népbíróságokat az 1957. évi 25. számú törvényerejű rendelettel. Ez a régi-új fórum jogosult volt a gyorsított büntetőeljárás

rás szabályai szerint lefolytatni az eljárást. Első fokon statáriális bíróságként járhatott el, a halálos ítélet kiszabása esetén az ítéletet két órán belül végrehajtották. Az ítélete ellen nem lehetett fellebbezni. Az eljáró bírakat a Népköztársaság Elnöki Tanácsa választotta. A népbíróági rendszer az 1957. évi 34. számú törvényerejű rendelettel módosult, majd az 1961. évi 7. számú törvényerejű rendelettel, a megkorlátozások végeztével befejezték munkájukat.¹²

A rendes bíróságok

A rendes bíróságok rendszere szintén szovjet minta alapján épült fel, egy, fentebb említett kivétellel, hogy a végrehajtó hatalomtól való szervezeti különállását megőrizhette. Az Alkotmány deklarálta ugyan a bírák függetlenségét, valójában az Igazságügyminisztérium is utasíthatta a bíróságokat, hogy milyen ítélkezési gyakorlatot kövessenek egyes ügyekben. A bírósági út radikálisan beszűkült. Megszűnt a Közigazgatási Bíróság, a Szabadalmi Bíróság, a Tőzsdebíróság. Hasonló sorsa jutott a választottbíráskodás intézménye is, rövid idő alatt eltorzították, helyükre az állami vállalatok és dolgozóik jogvitáira elsőfokon egyeztetőbizottságok jöttek létre. 1950-ben megszűntek az ítélőtáblák is. Ezzel a bírósági szervezetrendszer háromszintűvé vált, korlátozva a perorvoslathoz való jogot. Ekkor lett a Kúriából Legfelsőbb Bíróság. Az 1954. évi II. törvény megadta a Legfelsőbb Bíróság elnökének azt a jogot, hogy bármely ügyet, az ügy bármely szakaszában saját hatáskörébe vonhasson. Érdekes adalék a bíróságok működésének szellemiségéhez, hogy a Legfelsőbb Bíróság egyik elnöke munkaversenyt hirdetett az ítélkezésben is, és a legtöbb elmarasztaló ítéletet hozó bírák között jelentős jutalmakat osztottak szét. Az 1954. évi II. törvény lehetővé tette a bírák visszahívását. A visszahívásra a Népköztársaság Elnöki Tanácsa volt jogosult, igazságügyminiszteri javaslatot követően, „ha olyan magatartást tanúsítanak, amely sérti a népi igazságszolgáltatás tekintélyét.” Ez a megfogalmazás nyilvánvalóan elég tág mérlegelést hagyott a visszahívás eldöntésére.¹³

Ugyancsak szovjet mintára került bevezetésre az úgynevezett népi ülnökrendszer. Az alkotmányban is elvi szinten megjelenő ülnökrendszer a laikus elemek becsatornázását valósította meg az ítélkezés során. Az ülnökök a bírákkal azonos jogokkal bírtak, ők testesítették meg a Lenintől vett nézetet, miszerint a népi demokráciákban a nép ítélkezik.¹⁴ Az ülnökrendszert az 1949. évi XI. törvény szabályozta, ez alapján a bírósági tanácsok mind első mind másodfokon népi ülnökök közreműködése mellett folytatták az ítélkezést. Ez megjelent az 1951. évi III. törvényben, közkeletű nevén a II. Bp.-ben. Az ülnököket választották, ez elsősorban a tanácsok dolga volt, csak a Legfelsőbb Bíróság ülnökeit választották a Népköztársaság Elnöki Tanácsában. Az ülnököket, az őket megválasztó szerv bármikor visszahívhatta. E szabályozás után azonban folyamatosan szűkült az ülnökbíráskodás. Az 1954. évi II. törvény alapján megszűnt az ülnökök részvétele a másodfokú eljárásokban, majd az 1972. évi IV. törvény azt is lehetővé tette, hogy meghatározott esetekben első fokon is ülnökök nélkül folyjék az ítélkezés, tehát egyesbíró döntött.¹⁵

A hatalom a bírói kart is megtisztította a szerinte oda nem való elemektől, igyekeztek megszabadulni a „reakciónak” nevezett bíraktól. Ennek érdekében több intézkedés is született a kommunista hatalomtól megszokott gyengéd diszkrécióval. Egyrészt nem szükségeltetett jogi diploma ahhoz, hogy valaki bíró legyen, a bírósági szervezeti törvény nem írta elő a jogi diplomát a bírói pozíció betöltéséhez. Az „állománycsere” célja értelemszerűen a bírói garnitúra káderekkel való feltöltése volt. Erre a legalkalmasabb az 4181/1949. Korm. sz. rendelet által megszervezett Büntetőbírói és Államügyész Akadémia volt. Az egy éves tanfolyamon a nebulóknak meglehetősen széles spektrumú, komoly curriculumot kellett teljesíteni. Az elsajátítandó tárgyak között szerepelt a nyelvtan, az irodalom, a számtan, a földrajz, de nem hiányozhatott a marxista-leninista ideológia sem természetesen, a jog mellől. A végzetek közül később igazságügy-miniszter, legfőbb államügyész, legfőbb ügyész, miniszterhelyettes, legfelsőbb bírósági ta-

nácselnök és bíró, budapesti rendőrfőkapitány, megyei bírósági elnök, megyei és fővárosi főügyész, miniszteri és pártközponti munkatársak kerültek ki.¹⁶

Az 1949. évi 9. számú törvényerejű rendelet tovább ténnyezte a bírói függetlenség garanciáit azzal, hogy engedélyezte a bírák párttagságát. Ezután nem csak, mint lehetőség, hanem mint kifejezett elvárás szerepelt a bírókkal szemben a pártutasítások követése. Ennek mellőzése könnyen a bíró állásába kerülhetett.

Érdekes kommunista értelmezését adja a bírói függetlenségnek Molnár Erik igazságügyminiszter egyik felügyeleti tájékoztatója: „a párt- és kormányhatározatokat a bíróságok is kötelesek betartani, semmilyen tekintetben nem áll ellentétben a bírói függetlenséggel.”¹⁷ Illetve hasonlóan figyelemfelkeltő érvelést követett Szabó Imre akadémikus is. Szerinte alapvetően hibás értelmezése volt a bírói függetlenségnek, hogy a polgári korszak bírái függetlennek tartották magukat az államrendszertől és a végrehajtó hatalomtól, nem akartak megfelelni a vezető réteg igényeinek, azaz szabadon döntöttek minden ügyben és csak a törvényeknek voltak alávetve. Az akadémikus szerint: „Főleges mondani, hogy a függetlenségnek ez az értelmezése túlzott, mert nem lehet elképzelni olyan bírói függetlenséget, amely elkülöníthetné a bíróságokat attól az államrendszertől, amelyben működniük kell, és amelynek alapelveit és alapvető célkitűzéseit meg kell védeniük, meg kell őrizniük.”¹⁸

Koncepciós perek

Nem lehet elmenni a koncepciós perek mellett sem. A kezdeti években a többpártrendszer felszámolása volt a koncepciós perek célja, miután ez megvalósult, a rendszer vélt vagy valós ellenségei következtek a sorban. Magában a koncepciós perben a bíróságoknak azonban gyakorlatilag a legkevesebb szerep jutott. Az egész folyamat az elejétől kezdve pontosan meg volt rendezve. Sok esetben magát a bizonyítékot is az ÁVO helyezte el a későbbi elítéltnél. Az ítélet „természetesen” már előre kész volt, mint az a Tanú című filmben

is megjelenik. Volt példa arra is, hogy egy 50 vádlottas ügyet néhány óra alatt letárgyaltak. A bíróságok valóságos ítéletgyárakká változtak. Ebből tehát látszik, hogy a bíróságok szerepe itt csak a kirakatjelleg biztosítása miatt volt szükséges, érdemi tennivalójuk nem volt. A kirakatjelleg viszont rendkívül fontos volt. Nem szinoníma azonban a kirakatper és a koncepciós per, nem minden koncepciós per volt kirakatper és nem minden kirakatper volt koncepciós, bár nagyrésztük valóban az volt. A nagy koncepciós perekről a legtöbb lehetséges csatornán tájékoztattak. A vádlottakat már jó előre kikiáltották bűnösöknek, így megadva az alaphangulatot a tárgyalásnak, nem mintha anélkül kétséges lett volna a tárgyalás kimenetele, de ezek a perek lehetőséget adtak a társadalom nevelésére, „helyes útra terelésére”. Ezt bizonyítja Olti Vilmos, az egyház elleni perek hírhedt bírása, egyik megnyilvánulása: „Arra kell törekednie a bíróságnak, hogy a tárgyalóteremben érezhető legyen annak a drámai feszültségnek a légköre, amelyet az osztályharcnak a tárgyalóteremben lefolytatott szakasza a jelenlévőknek érzés és gondolatvilágában kifejt. [...] A bíróságnak gondolni kell arra, hogy az emberek legnagyobb részben életükben csupán egy-két alkalommal jönnek el a bíróságra, és az itteni élmények számukra maradandók lesznek. A bírói tárgyalás nevelő hatása a gyakorlatban észlelhető, közvetlenül is.”¹⁹ A per hasonlatos volt egy színházi előadáshoz, amiben mindenkinek meg van a maga szerepe, érdekes, hogy voltak olyan vádlottak, mint például Mindszenty bíboros, aki nem volt hajlandó eljátszani a rá osztott szerepet, ellentétben a Rajk-perrel, ahol Rajk László vállalta az együttműködést. A pulpituson az akadémiát végzett bírák jó szolgálatot tettek ezen a téren is. Az ítéletek öt részből álltak, az első rész a büntetés kiszabása, a második a vádlott személyi viszonyainak ismertetése, a harmadik a tényállás, majd a jogi minősítés és a bizonyítási kérdések magyarázata.²⁰

Amint az látható, a bíró, mint a jogász hivatásnemek közül a legnagyobb köztiszteltetnek örvendő

pozíció jelentősen veszített a kommunista hatalomátvétel előtt őrözt fénnyéből. A kommunizmus alatt a bírói ethosz, mint fogalom javarészt kiüresedett a fent említett szabályozások következtében. A bírói függetlenség garanciáit kiiktatták vagy figyelmen kívül hagyták, illetve sajátos módon értelmezték. A bíró az államgépezet egyszerű funkcionáriusává süllyedt le. Nem kellett végigjárni a ma természetesnek tűnő hosszú tanulási folyamatot, illetve az ezt követő szakvizsgát sem. Jelzésértékű volt az is,

hogy egy időre le is állították a doktori címek adományozását. Az ekkoriban született ítéletek primitív stílusa és szóhasználata mellőzte a klasszikus jogász stílust és okfejtést.²¹ A helyzet csak a szocializmus közepe, vége felé kezdett el javulni, amikor a bíróságok elkezdtek apránként visszanyerni a függetlenségüket. A tárgyalt korszak azonban, mint abszolút mélypont égett bele a magyar alkotmánytörténetbe.

¹ MEZEY Barna, Gosztanyi Gergely (szerk.): Magyar alkotmánytörténet, Osiris Kiadó, Budapest. 2020. 492.o

² KIRÁLY Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris Kiadó, Budapest. 2003. 64.o.

³ HORVÁTH Attila: A bírósági szervezet Magyarországon a szovjet típusú diktatúra korában. In: Rubicon, 2019/9-10. 114.o.

⁴ MDP PB-határozat, 1950. október 19.

⁵ MEZEY Barna, Gosztanyi Gergely (szerk.): Magyar alkotmánytörténet, Osiris Kiadó, Budapest. 2020. 496.o.

⁶ MEZEY Barna (szerk.): Magyar alkotmánytörténet, Osiris Kiadó, Budapest. 2003. 482. o.

⁷ NÁNÁSI László: A Rákosi-korszak büntetőjoga 6.o. <http://www.bacstudastar.hu/documents/10804/eb29d203-1936-41a9-83f2-a446f6cc76b4>

⁸ Magyar Nemzeti Levéltár: Az államszocialista jogszolgáltatás https://mnl.gov.hu/mnl/pml/allamszocialista_jogszolgáltatás

⁹ NÁNÁSI, 5.o. <http://www.bacstudastar.hu/documents/10804/eb29d203-1936-41a9-83f2-a446f6cc76b4>

¹⁰ Ezek a pártok, a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Független Kisgazdapárt, a Nemzeti Parasztpárt, a Polgári Demokrata Párt voltak.

¹¹ HORVÁTH Attila: A bírósági szervezet Magyarországon a szovjet típusú diktatúra korában. In: Rubicon, 2019/9-10. 114-115.o.

¹² HORVÁTH Attila: A magyar bírósági szervezet története a szovjet típusú diktatúra idején (1945-1990) In: Jogtörténeti Szemle, 2017/1-2. 128. o.

¹³ Uo. 129. o.

¹⁴ Magyar Nemzeti Levéltár: Az államszocialista jogszolgáltatás https://mnl.gov.hu/mnl/pml/allamszocialista_jogszolgáltatás

¹⁵ HORVÁTH Attila: A bírósági szervezet Magyarországon a szovjet típusú diktatúra korában. In: Rubicon, 2019/9-10. 117.o.

¹⁶ Uo. 118. o.

¹⁷ Uo. 119.o.

¹⁸ RÉVÉSZ Béla: Bíróságok a késő kádári években. In: Rubicon, 2019/9-10. 130. o.

¹⁹ HORVÁTH Attila: A bírósági szervezet Magyarországon a szovjet típusú diktatúrában. In: Rubicon 2019/9-10. 120. o.

²⁰ Uo. 121. o.

²¹ Uo.

Szegény nemesi családból hercegi familiává

Az Esterházy birtokok története

Írta: Wisznovszky Tamás

Az elmúlt évszázadok egyik legmesésőbb vagyonát és birtokegyüttesét az Esterházy család hercegi ágának sikerült felhalmoznia. Az Esterházyak rendkívül fontos szerepet töltek be fél évezreden keresztül a Magyar Királyság történetében, így méltán tarthatjuk számon a családot a honi arisztokrácia legnagyobbjai között. A família mára elképzelhetetlen nagyságú területek és felbecsülhetetlen értékű ingó vagyon felett rendelkezett.¹ Hogyan lehetett mindezt megteremteni, és milyen szerepet kapott mindebben a jog?

Az Esterházy család története

Az Esterházyak felemelkedését a 16. és 17. század fordulójára datálhatjuk, amikor is három ágra a fraknoi, cseszneki és zólyomi ágakra szakadt az Esterházy család, amiből a fraknoi ág játszotta a legtöbb szerepet a Magyar Királyság életében. A fraknoi ágat Esterházy Miklós alapította meg, aki a királyság országbírája és nádora is volt. Érdekes, hogy ebben az időben került a családhoz a későbbi központjuk Fraknó és Kismarton is egy kikényszerített csere kapcsán, ugyanis a II. Ferdinánd és Bethlen Gábor által kötött Nikolsburgi béke értelmében Miklós köteles volt átadni Munkács várát és helyette megkapta a már említett Fraknót és Kismartont, ami Bécs közelsége miatt később értékeesebbnek is bizonyult. Valójában már Miklós is egy olyan kötött öröklési rendet próbált kialakítani, amibe a vagyon fő elemei egy személyre szállnak, megőrizvén a javak integritását. Ez már az ő esetében is azt jelentette, hogy többi fia pusztán a jó módú élethez kapott elegendő javat, míg lányai csak a tisztességes kiházasításra tarthattak igényt.²

A család egyik legprominensebb képviselője Esterházy Pál volt, aki a 17. század egyik legnagyobb formátumú főnemesének számított. Pál gondos jezsuita neveltetésben részesült, ami egész életében

meghatározó volt számára. Bátyja lányát vette feleségül, akitől 18 gyermeke született.³ Esterházy igen következetesen állt ki a katolicizmus, valamint Erdély beolvasztása mellett, így természetesen az erdélyi fejedelmekkel nem ápolt különösebben jó kapcsolatot. Esterházy a törökkel folytatott küzdelmekben a harctéren is aktívan kivette a részét, így az 1663-64-es hadjáraton is végig Zrínyi majd Montecuccoli oldalán harcolt. Következésképpen mindig kiállt a Habsburg vezetés mellett, mert meggyőződésen hitte, hogy a török előrenyomulásra pusztán a Habsburg Birodalom támogatása lehet a gyógyír. Esterházy Pál alapította meg a család hercegi ágát, és apjához hasonlóan ő is elnyerte a nádori tisztséget.

Splendor familiae

A család hírnevének és tündöklésének az öröklés általi biztosítása Esterházy Pál 1678. évi végrendeletében fejeződik ki a leghatározottabban, ahol számos külföldi példára hivatkozva igyekszik rávenni utódait arra, hogy a törvény kényszerítő ereje hiányában, józan megfontolásból tartsák tiszteletben az általa elrendeléseket.⁴ A későbbi nádor a vagyon megosztását látja a magyar nemesi családok legnagyobb ellenségének, akik az elaprózódás által elveszítették a politikai befolyásukat is. Úgy gondolja, hogy a vagyonnak egy kézen való öröklése elősegítené, hogy annak mindenkori birtokosa pénzügyileg is segítse a birtoklásból kizárt testvéreit azáltal, hogy osztozik velük a vagyon hasznáiban.⁵ Egyértelműen kiderül a végrendelet szavaiból, hogy mi a nádor terve, a saját családja fennmaradásának biztosítása, mondhatni nála jelenik meg, mint a 17. századi feltörekvő emberben annak az eszméje, hogy valami maradandónak az alapjait kell az utókor számára lerakni, ez pedig csak az ún. „splendor familiae” megőrzése által lehetséges.⁶ Pál már a török ellen folytatott harcai

előtt is meggyőződésesen elsőszülött fiára szeretne volna hagyni kizárólagosan a vagyonát.⁷

A hitbizomány Európában és a Magyar Királyságban

A mai értelemben vett hitbizomány történetének kezdete Spanyolországban indult el. A Ibériai-félszigeten létrejött intézmény nem jelentett mást, mint egy család feljogosítása meghatározott javak örökös élvezetére.⁸ Nem kellett sok idő hozzá, hogy Európa többi részében is elterjedjenek a spanyol mintájú hitbizományok, ugyanis a római és a kánonjogon nevelkedő, jogtudósok a „mayorazgo”-ban a justinianusi jogban létező „fideicommissum familiae relictum” intézményét látták újjáéledni, és római jogon alapuló magyarázatokkal egészítették ki a „mayorazgo”-ra vonatkozó jogi szabályozást. A fideicommissum elnevezést is itt kapta a korábban mayorazgóként megismert jogintézmény. Az elnevezés a latin fidei committere szóösszetételből származik, amelynek jelentése: „hitre bízni”.⁹

Az 1687. évi 9. törvénycikk megalkotásával lehetővé vált a hitbizomány alapítása a Magyar Királyságban is,¹⁰ így a törvényt követően négy család alapított hitbizományt Magyarországon: Zichy István seniorátust 1687-ben, az Esterházy Pál-elsőszülöttségi hitbizományt 1695-ben, Szirmay István majorátus szerinti hitbizományt 1711-ben létesített, Erdődy György számára pedig III. Károly adományozott elsőszülöttségi hitbizományt.¹¹

Bár a hitbizomány kifejezés széles körben elterjedt volt a jogi diskurzus keretében, annak pontos definíciójának meghatározása korántsem olyan egyértelmű a források alapján. A meghatározásokat általában áthatotta a korszak gondolkodásmódja és viszonya magával a hitbizomány jelenségével.

A jogtörténet-tudomány jelenlegi álláspontja szerint – különös módon Peres Zsuzsanna, Kállay István, Kaposi Zoltán, Acsádi István és Ágoston Pál kutatási munkáit alapul véve – hitbizománynak tekintendő: az alapító által, királyi engedéllyel felru-

házott, meghatározott, kötött öröklési rendnek alávetett, eredete szerinti szerzett jószág vagy jószágok összessége, amelyre nézve elidegenítési és terhelési tilalom áll fenn.

A legutolsó, 1695. március 2-án tett végrendeletében három hitbizományt is alapít mindennemű vagyonára, az ősire és szerzettre egyaránt. A hitbizományokhoz tartozó jószágok és az abban meghatározott öröklési rend az Esterházyak esetében meglehetősen bonyolultnak mondható, tekintve, hogy Esterházy Pál rengeteg végrendeletet és codicillust hagyott maga után, hiszen folyamatosan változtatnia kellett, amikor valamelyik gyermeke elhunyt.¹² Esterházy Pál a legapróbb részletekig szabályozza ki mennyit és mi módon örökölhet halála után.

Az Esterházy hitbizomány későbbi sorsa

Az Esterházy-hitbizomány töretlenül fennmaradt a 20. századig, ám rögtön Esterházy Pál nádor halálát követően az örökösök között jogvita keletkezett a végrendelet értelmezését illetően.¹³ A család hitbizományának viszontagságokkal teli története a 20. században Esterházy V. Pál halálával ért véget. Esterházy Pál sorsa már fiatal korában igen nehezé vált, hiszen 1920-ban elvesztette édesapját, így 19 évesen kellett átvenni az Esterházy hitbizomány feletti rendelkezés jogát. A korban még nem számított nagykorúnak, így gyámjai segítették a fiatal herceget, de sokakban már a hitbizomány létezése is ellenérzéseket keltett a korban.¹⁴

Az 1920. június 4-én aláírt trianoni békediktátum az Esterházy családot is rendkívül hátrányosan érintette, hiszen a birtokaikat egy csapással kettéosztotta a meghúzott határvonal. Magyarországon 128 ezer hektár, míg Ausztriában 66 ezer hektár földje volt a családnak. A korban Esterházy Pál herceg hatalmas birtokaival, és számos ingatlanjával Európa legvagyonosabb emberei közé tartozott. Végrendeletében Esterházy Pál feleségét jelölte meg az ausztriai vagyon és kulturális javak egyedüli örököseként. A hercegné 1994-ben az Esterházy kulturális örökséget vagyonkezelés céljából magánalapítványokba helyezte el, majd 2000-ben

kezdemenyezte az alapítványi rendszer modernizálását. A magyarországi Esterházy vagyonnal kapcsolatban még napjainkban is számos vita van a magyar állammal. Az alapítványi átalakítás célja Ottubai Melinda részéről nagyon hasonló volt, mint a 17. század során Esterházy Pálnak, hiszen a

vagyon oszthatatlanságát, és a család emlékének ápolását volt hivatott szolgálni, így az 1 év híján 300 éven át fennálló Esterházy hitbizomány hasonló céllal folytatta útját a 21. századba lépve immár a hercegi ág kihalása okán az Esterházy Privatstiftung vezetése alatt.

¹ VARGA Kálmán: A Grassalkovichok és az Esterházyak rokoni kapcsolatai. Gödöllő. 2009. 1-9. p.

² VARGA Kálmán: A Grassalkovichok és az Esterházyak rokoni kapcsolatai. Gödöllő. 2009. 1-9. p.

³ BERÉNYI László: Esterházyak I-II. Budapest. 2014.

⁴ PERES Zsuzsanna: A magyar „hitbizományi” jog kezdetei. Pécs. 2009. 11. p.

⁵ LŐW Loránt: Magyar nemzetközi hitbizományi jog. Jogtudományi közlöny. (1866–1934), 1933. (68. évf.) 19. sz. 113–115. p.

⁶ PERES Zsuzsanna: A magyar „hitbizományi” jog kezdetei. Pécs. 2009. 11. p.

⁷ KÁLLAY István: A családi hitbizományok Magyarországon. Levéltári közlemények. 1979. (50. évf.) 1. sz. 69–91. p.

⁸ KÁLLAY István: A családi hitbizományok Magyarországon. Levéltári közlemények. 1979. (50. évf.) 1. sz. 69–91. p.

⁹ KATONA Mór: A magyar családi hitbizomány. Budapest. 1894.

¹⁰ Acsádi István: A magyar nemesség és birtokviszonyai. Budapest. 1890.

¹¹ KATONA Mór: A családi hitbizományok alapításának engedélyezése alkotmányos szempontból. Jogtudományi közlöny (1866–1934), 1892. (27. évf.) 44. sz. 345. p.

¹² PERES Zsuzsanna: A családi hitbizományok megjelenése Magyarországon. Pécs. Publikon, [2014]. 1-8. p.

¹³ KÁLLAY István: Az Esterházy hercegi hitbizomány központi igazgatása a 18. század második felében. Századok. 1976. (110. évf.) 5. sz. 853–913. p.

¹⁴ KENÉZ Béla: Birtokpolitikai irányelvek a hitbizományok reformjához. Katholikus szemle. 1934. (48. évf.) 11. sz. 645–654. p.

Déry Tibor és társai elleni „nagy íróper”

Írta: Schlaffer Daniella

Bevezetés

A kommunista párt részéről az újságírókkal való leszámolást követően az írókkal szembeni megtorlás következett. Ez azonban nem ment olyan könnyedén. A szovjet vezetés az írók és újságírók csoportját tartotta az 1956-os „ellenforradalom” egyik fő okozóinak, melyet Hruscsov 1957-es májusi moszkvai tárgyaláson tett kijelentései is alátámasztanak. Véleménye szerint egységesen fel kell lépni ezen csoportokkal szemben: *„Ez egy szervezet volt. Nem azt kell tekinteni, hogy személy szerint ki vesz részt, csak azt, hogy kinek a vezetésével és milyen jelszavakkal lép fel.”*¹

A következőkben elsősorban a „nagy íróper” központi szereplőjére, Déry Tibor tevékenységének bemutatására helyezem a hangsúlyt, akinek a kommunista hatalommal való kapcsolata és a magyar irodalomban betöltött szerepe talán az egyik legváltozatosabb.

Előzmények – az írók forradalom előtti tevékenysége

Nagy Imre 1953-as reformprogramja, – mely szembefordult az előző évek törvényteleniségeivel – egy fordulópontot jelentett az őt támogató írók életében is. Így volt ez Déry Tibor esetében is, aki „Az írók egyetértéséről”² című cikkében támogatásáról biztosította a politikust. Déry a „nehezebb időkben” is kiállt Nagy Imre mellett, melyet bizonyít egyésként a „Nyílt levél Nagy Imre elvtársához”³ című írása, illetve 1955-ben a politikus és köre által kezdeményezett a művelődéspolitikai diktatórikus intézkedései ellen tiltakozó memorandum aláírása is, melyet a hatalom rábírása ellenére a későbbiekben sem vont vissza.⁴

A következő jelentősebb esemény, mely kiváltotta a kommunista vezetők ellenszenvét, az 1956. június 27-én megrendezett és hatalmas figyelmet kapott „sajtóvita” volt, melyet a Petőfi Körben tartottak meg, több ezer érdeklődő jelenlé-

tében. Az írók és újságírók többsége őszintén osztotta meg tapasztalatait és mutatta be a munkájukat akadályozó cenzúra működését.⁵

A felszólalók között volt többek között Déry és Tardos Tibor is, a későbbi „nagy íróper” vádlottjai, akik rávilágították a hallgatóságot a sajtószabadság, illetve a szabadság hiányára. Tardos megállapítása szerint: *„a sajtószabadságot Magyarországon – akárcsak néhány más országban – a dogmatikus gondolkodásmód, a dogmatikus államvezetés és pártvezetés csorbította meg”*.⁶ Beszéde során bátran vállalta a szembenállást a párttal is.

A vita csúcspontjának Déry Tibor felszólalása tekinthető, akinek szavai indulatos érzelmeket váltottak ki a hallgatóságból, ugyanis alapvető kérdésekben is állást foglalt. Akárcsak írótársa, ő is kitért a politikai elnyomásra: *„Azt hiszem, bajaink kútforrása a szabadság hiánya.”* E mondata a Rákosi vezetés szemében egyértelműen ellenforradalmi jelentést hordozott magában, hiába próbálta korrigálni utólag.⁷

Az kommunista vezetés természetesen nem hagyta szó nélkül a történeteket és a következőképp nyilatkozott a felszólalásokról: *„Az MDP Központi Vezetősége határozottan elítéli a Petőfi Körben lezajlott pártellenes megnyilvánulásokat. Pártunk és egész dolgozó népünk elvárja, hogy véget vessünk a párt- és népi demokrácia-ellenes jelenségeknek.”*⁸ 1956. június 30-án Piros László belügyminiszter betiltotta a Petőfi Kör működését. Természetesen a két író, Déry és Tardos pártellenes felszólalásai nem maradhattak büntetlenül, így ezt követően kizárták őket a pártból.⁹

A diktatúra lazulása és a forradalom előszele érzékelhető az 1956. szeptember 17-ei közgyűlés során, amikor ugyanis az íróknak sikerült elérniük, hogy a koalíciós idők után először titkos választáson dönthettek az Írószövetség összetételéről. Ekkor olyan írók is bekerültek a vezetőségbe, akiket korábban a rákosi vezetés „hallgatásra ítelt”.¹⁰

Az 1956-os forradalmi események sorozatában Déry Tibor továbbra is bátran felemelte hangját a forradalom mellett és buzdította a változást kívánó magyarságot a szembeszállásra. December 28-án az Írószövetség ülésén pedig így tiltakozott Mihail Solohov – orosz író – azon nyilatkozata ellen, amelyben a magyar írókat az „ellenforradalommal” való szimpatizánsoknak tartotta: *„Kérdem Solohovtól, vajon nem gondolt-e arra, hogy más oka is lehet annak, ha a magyar írók bátorsága nem vonult hadba az ellenforradalom ellen? Talán egyszerűen az, hogy nem volt ellenforradalom.”*¹¹

Mindezek alapján „érthető” tehát, hogy a kommunisták részéről kialakuljon egyfajta gyűlölet, ellenszenv Déryvel szemben. Pár hónappal később, az Írószövetség április 17-ei felfüggesztését követően pedig sor került letartóztatására is.

Letartóztatások, vizsgálati terv

A forradalmat követő időszakban a hatalom többféle csoportot igyekezett felelősségre vonni. Így volt ez az írók esetében is, akik, ha nem „álltak be a sorba”, illetve szabadon kinyilvánították véleményüket a politikai hatalommal szemben, kemény megtorlásban részesülhettek. Noha a „nagy íróper” vádlottjai már az előző rezsimmel sem szimpatizáltak teljes mértékben, a kádári vezetés szemében is „ellenséges lázadóként” tekintettek rájuk, akik nem hajlandóak a párt ideológiájának megfelelő terjesztésére.

Egy jelentés szerint az írók ügyében már 1957. január közepe óta folytattak vizsgálatot, akik közül Háry Gyulát, Tardos Tibort és Zelk Zoltánt már január 19-én előzetes letartóztatásba helyezték. A nyomozás elrendeléséről szóló határozat szerint az írók 1956. október 23. napját követő események alatt *„olyan magatartást tanúsítottak, mellyel elősegítették az ellenforradalmi eseményeket”*.¹²

Az iratok és különösen a „vizsgálati terv” alapján látható, hogy ezt a pert is előre megtervezték egészen az aprólékos részletekig. Mindezek ellenére sem tudtak azonban elegendő terhelő adatot összegyűjteni. A vizsgálati terv – minden író esetében külön-külön – február 2-án készült el, mely

szerint Háry Gyula, Zelk Zoltán, Tardos Tibor, Varga Domokos, Fekete Gyula, Molnár Zoltán ügyét valószínűleg ekkor még együtt kívánták tárgyalni.¹³

Déry Tibor esetében az előzetes letartóztatásra csak április 20-án került sor. Augusztus végén a letartóztatottak tárgyalását két csoportra osztották, melyek egyike lesz aztán az elhíresült „nagy íróper”.

A per

Az írók ügyével párhuzamosan a Nagy Imre-per vádlottjainak vallatása zajlott. Egy júniusi feljegyzés arra adott utasítást, hogy Déry Tibornak a Nagy Imre tevékenységére utaló kihallgatási anyagát is csatolják e perhez. Természetesen Nagy Imrét és e per egy másik vádlottját, Losonczy Gézárt is kihallgatták az írókhoz fűződő kapcsolatukról. Mindezek ahhoz a feltételezéshez vezethetnek, hogy az íróper a Nagy Imre-per előkészítéséül szánták. E fejtegetést igyekeznek alátámasztani az a tény, hogy az írók vádiratának előkészítése előtt augusztus 20-án, Biszku Béla belügyminiszter a szovjet nagykövetségen járt megbeszélésen, melyet követően a Jelcin-dossziében a következő jelentés található: *„...Biszku elvtárs közlései alapján, valamint a Kádár elvtárs által az SZKB KB részére megküldött vádindítvány tanulmányozása alapján úgy tűnik, hogy a Nagy Imre és társai, illetve az írócsoport elleni két per lefolytatásáról hozott határozat célravezető.”*¹⁴

Az ezt követő napokban kapták meg az írók a határozatot a nyomozás befejezéséről, majd ezután készült el nem sokkal később, szeptember 11-én a vádirat is, mely szerint: *„Déry Tibor és társai ellen a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló mozgalom vezetése és más bűntettek miatt”* emeltek vádat, továbbá kiemelték azt is, hogy az *„ellenforradalmi tevékenységében jelentős szerepe volt Déry Tibor írónak és a fenti restaurációs célkitűzések tevékeny támogatóiként mutatkoztak bűntársai is”*.¹⁵ A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának Népbíróági Tanácsa szeptember 18-án jóváhagyta a legfőbb ügyész által átküldött vádiratot.¹⁶

A tárgyalást először október 3-ra tűzték ki, melyet aztán kétszer is elhalasztottak bizonytalan okokból. Végül október 25. és november 5. között került sor a zárt tárgyalás megtartására a népbírákkal és dr. Vida Ferenc tanácselnök vezetésével, aki majdnem egy évvel később a Nagy Imre-per hírhedt vérbírája lesz. Ezen kívül két védőügyvéd is jelen volt, dr. Zalán Kornél és dr. Krémer Miklós, akik két-két vádlottat képviseltek. A vádlottak padján felsorakozók mindegyike mellett pedig két-két smasszer is megtalálható volt.¹⁷

A vádbeszédet követően került sor a vádlottak és a tanúk kihallgatására. Az írók kihallgatása hosszasan elhúzódott és a tanúk megidézésre csak október 30-án került sor, melyet követően az ügyész súlyos büntetést kért. Ezt követően a védőügyvédek is elmondhatták perbeszédeiket. A tanúk között megtalálható volt például Örkény István is, akinek tanúvallomása szerint Déry „*uszító tevékenységet fejtett ki abból a célból, hogy akadályozza a törvényes kormány célkitűzéseinek megvalósítását, hátráltassa a konszolidációt*” és sztrájkra biztatta a jelenlévő munkásokat.¹⁸ Feltehetőleg az író maga is kényszer hatása alatt állott és a történeteket túlzóan és az igazságot elferdítve tette meg vallomását.

Az ítélet kihirdetése november 13-án történt meg, mellyel szemben fellebbezésnek nem adtak helyt. Ezt követően a Népszabadságban egy rövid közlemény is megjelent az ítéletről, mely szerint: „*A Legfelsőbb Bíróság Népbíróági Tanácsa szerdán államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetése miatt Déry Tibort 9 évi, abban való tevékeny részvétel büntette miatt Háy Gyulát 6 évi börtönre, a demokratikus államrend elleni izgatás büntette miatt bűnösnek kimondott Zelk Zoltánt 3 évi, Tardos Tibort pedig 1 évi és hathónapi börtönbüntetésre ítélte.*”¹⁹ Az ítéletben ezen kívül mellékbüntetésként Déry és Háy esetében teljes vagyoni elvonást, Tardosra és Zelkre vonatkozóan pedig pénzbüntetést is elrendeltek. A záradékban pedig a következőket határozták meg: „*Az eddig felmerült bűnügyi költségekből 238 Ft-ot kizárólag I. rendű vádlott, míg a fennmaradó 3.920 Ft-ot a vádlottak egyetemlegesen kötelesek megfizetni... Az ítélet ellen fellebbezésnek helye nincs.*”

A per teljes anyagát ezután a Nagy Imre-per irataihoz csatolták.²⁰

A hamis tények és tanúvallomások, a kínzások között történő vallatások, túlzott büntetés és az igazságtalan ítélet „mondvacsínált” okokra hivatkozva, mind alátámasztják a per koncepciójosságát.

Nemzetközi tiltakozás, amnesztia

Az írók letartóztatásának hírére nemzetközi tiltakozás kezdődött, különösen az emigrációba kényszerült magyar íróknak köszönhetően, akik egy része létrehozta Londonban a Magyar Írók Szövetségét Külföldön, valamint a Párizsban működő Déry Bizottságot. Utóbbi nemcsak tiltakozásaival támogatta a bebörtönzötteket, hanem anyagi segítséget is igyekezett nyújtani nekik és hozzátartozóiknak.²¹ 1957. szeptember 9-én Ignotus Pál – a szövetség elnöke – az ENSZ Közgyűlésének elnökéhez táviratot intézett abból a célból, hogy támogatását kérje „*a magyar nép jogainak és szabadságának visszaállításához*”.²² Ezzel egyidejűleg még egy távirat küldésére is sor került a „magyar ügy” tárgyalását vezető elnöknek címezve, melyben arra kéri, hogy „*tegyen meg mindent a Magyarországon bebörtönzött írók szabadságának visszanyeréséért*”.²³

Mindeközben a magyar írók egy része passzív ellenállásba kezdett, amely azonban nem tartott sokáig, ugyanis a hatalom megfélemlítéssel, zsarolással, valamint bebörtönzött írórsaik pereiben enyhébb büntetést ígérve rávette őket az ENSZ-jelentés elleni tiltakozásra és nyugatra menekült társaik elítélésére.²⁴ A Népszabadság szeptember 6-ai számában jelent meg „A magyar írók tiltakozása” című írás, mely szerint az írók a következőket nyilatkozták: „*... felemeljük tiltakozó szavunkat az ellen, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlése a magyarországi események ügyét napirendre tűzze*”.²⁵

A nemzetközi tiltakozásnak köszönhetően az írók korábban kiszabadulhattak. Tardos Tibor és Zelk Zoltán 1958-ban, Déry Tibor és Háy Gyula pedig 1960-ban hagyhatta el a börtönt.

Összegzés

Arra a kérdésre, hogy miért is éppen ezt a négy író választotta ki a kommunista vezetés, csak fejtegetések vannak. Azonban jól látható Déry Tibor esetében, hogy kezdetben a kommunista párt tagjaként ő sem hátrált ugyan a politikától és hitt a szocialista ideológiában, azonban a későbbiekben felismerve a Rákosi-rendszer hibáit, nyíltan vállalta véleményét több alkalommal is, valamint kiállt a forradalom mellett. Minden bizonnyal ezek is hozzásegítették ahhoz, hogy bűnbakként „kiszemelje” magának aztán mind a rákosi, mind pedig a kádári vezetés.

Az idők során, különösen a forradalmak és háborúk közepette az írók és költők mindig is magukra vállaltak egyfajta buzdító szerepet, akik szá-

vaikkal reményt nyújtottak a változást akaró, illetve jobb világért küzdő emberek, nép számára. A 20. században sem volt ez másképp, még ha kemény árat is fizettek egyesek emiatt. Akik behódoltak a hatalomnak és a kommunista vezetők tetszése szerint terjesztették ideológiájukat, ők jelentősen magasabb életszínvonalra tehetek szert, mint az elnyomással szemben küzdő és véleményüket nyíltan vállaló társaik. Úgy gondolom, hogy az akkori írók szerepét, illetve annak fontosságát Háy Gyula fogalmazza meg a leglényegetőbben: „Az emberi méltóság diadala” című cikkében: *„Mi magyar írók a tömegek lelkiismeretének, a nép igazságérzetének megszólaltatói is vagyunk, mert ha nem lennénk azok, nem érdemelnénk meg az író nevet.”*²⁶

¹ TISCHLER János: Hruscsov: Nagy Imre volt a zászló. In: Népszabadság, 1993/138. 11.o.

² In: Irodalmi Újság, 1954/15. 2.o.; DÉRY Tibor: Botladozás. Budapest, 1978, Szépirodalmi Könyvkiadó. 472-481.o.

³ In: Irodalmi Újság, 1954/32. sz. 1.o.; DÉRY Tibor: Börtönnapok hordaléka. Budapest, 1989, Múzsák Közművelődési Kiadó. 137-138.o.

⁴ BOTKA Ferenc: A Déry-per világviszhangja. In: Holmi, 1994/10. 1427.o.

⁵ HORVÁTH Attila: A magyar sajtó története a szovjet típusú diktatúra idején. Budapest, 2013, Médiatudományi Intézet. 54-55.o.

⁶ ÓLMOSI Zoltán: A Petőfi-kör sajtóvitája és a hatalom. 1956 nyara. In: Múltunk, 1990/1. 38.o.

⁷ ÓLMOSI 1990, 39.o.

⁸ Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének határozata. In: Szabad Nép, 1956/182. 1.o.

⁹ HORVÁTH 2013, 55.o.; ÓLMOSI 1990, 47.o.

¹⁰ TÓBIÁS Áron: „...nőttön nő tiszta fénye.” Emlékezések, beszélgetések, dokumentumok 1956-ról. Pécs, 2016, Kronosz Kiadó. 124-125.o.

¹¹ A Magyar Írók Szövetsége 1956. december 28-án tartott taggyűlésének jegyzőkönyve. In: Literatura, 1989/1-2. 297-298. o.

¹² SINKA Erzsébet: Az íróper dokumentumaiból. In: Holmi, 1991/10. 1351.o.

¹³ SINKA 1191, 1346. o.

¹⁴ SINKA Erzsébet: Íróper, 1957. In: Holmi, 1997/10. 1384.o.

¹⁵ SINKA 1997, 1386.o.

¹⁶ SINKA 1997, 1385.o.

¹⁷ SINKA 1997, 1385.o.; TÓBIÁS 2016, 127.o.

¹⁸ SINKA 1997, 1386.o.

¹⁹ Magyar Távirati Iroda. In: Népszabadság, 1957/269. 8.o.

²⁰ SINKA 1991, 1347.o.; SINKA 1997, 1385.o.

²¹ BOTKA 1994, 1431. o.

²² PIM Kézirattár, Ignótus Pál-hagyaték, „Magyar írók Szövetsége Külföldön iratai a magyarországi politikai perekkel kapcsolatban” című egységben.; IGNÓTUS Pál: Exile in London. Encounter, 1959, Vol. XIII. № 2. 46-56.o.

²³ BOTKA 1994, 1428.o.

²⁴ CSEH Gergő Bendegúz – KALMÁR Melinda – PÓR Edit (szerk.): Zárt, bizalmas, számozott. Tájékoztatáspolitikai és cenzúra 1956-1963. (Dokumentumok). Budapest, 1999, Osiris Kiadó. 18. o.; BABUS Antal: Meddig hallgatott Illyés Gyula 1956 után? <http://www.arssacra.hu/Egyeb/Babus-Illyes.htm> (Utolsó letöltés ideje: 2021. 03. 14.)

²⁵ Magyar Távirati Iroda. In: Népszabadság, 1957/210. 2. o.

²⁶ HÁY Gyula: Az emberi méltóság diadala. In: Literatura, 1989/1-2. 59.o.

Gróf Batthyány Lajos koncepció per

Írta: Varga Kíra

Gróf Batthyány Lajos volt Magyarország első miniszterelnöke. Napokkal kinevezését megelőzően 1848. március 14-én fáklyászenét adtak a pozsonyi ifjak Kossuth tiszteletére, és ekkor mutatta be a jövőben pénzügyminiszter a mellette álló Batthyányt, mint Magyarország miniszterelnökét. Őt, aki hivatalát mindvégig a törvényesség jegyében látta, el az alkotmányos monarchia híve volt, és nem támogatta a Habsburg-háztól való elszakadást sem 1849 januárjában letartóztatták, majd 1849. október 5-én kihírdették a vele szemben meghozott halálos ítéletet.¹⁸⁴ Az első független, felelős magyar kormány miniszterelnöke a végsőkig hitt a felmentésében, vagy valamilyen enyhe büntetésben. Batthyány nem láthatta előre a per koncepció jellegét, hiszen a per „megrendelői” számára fontos szerepet játszott a jogszerűség látszata.¹⁸⁵

A koncepció perokről általában

„A „per” – fogalmilag – a jogviták törvényes rendezésére szolgáló jogintézmény neve. A közbeszédben meghonosodott „koncepció per” kifejezés jelentése: koholt vádak alapján folytatott per.”¹⁸⁶ Az ide sorolható eljárásoknak több fajtája is létezik.

A legegyszerűbb forgatókönyv az, amikor a politikai vezetés parancsára és az előre meghatározott elvárások alapján letartóztat a hatóság egyes személyeket, akiket hamis vádak alapján – amelyeket hamis bizonyítékokkal támasztanak alá¹⁸⁷ – elítéli a bíróság. Legtöbbször politikai bűncselekményekkel vádolják meg az ártatlan személyeket és a sajtót is felhasználva minél jobban besározzák a hírnevüket.

Koncepció per megvalósulhat oly módon is, ha a vádlott ténylegesen elkövette azt a cselekményt, amivel vádolják, de ez nem számít bűncselekménynek, viszont a bíróság úgy állítja be, mintha törvénytelen magatartást tanúsított volna. Kiszínezik, módosítják a történeteket, majd ezek alapján elítélik a vádlottat.

Emellett találunk arra is példát, amikor a terhelt tényleg elkövetett egy kisebb súlyú bűncselekményt, de azt jelentősen felnagyítják és halálra ítélik a jogszerűen járó, sokkal enyhébb büntetés helyett.

Végül koncepció pernek mondhatjuk azt is, amikor a törvény betűjét követve teljesen „jogszerűen” járnak el, de maga a jogszabály teljesen erkölcstelen és amorális.¹⁸⁸

Batthyány letartóztatása

Windischgrätz herceg utasítására Gróf Batthyány Lajos 1849 januárjában Pestre érkezett és sógoránál a Károlyi-palotában szállt meg. Deák Ferenc javasolta a grófnak, hogy meneküljön el, mert le fogják tartóztatni, de ő hitt abban, hogy mindvégig törvényesen járt el, ezért nem történhet vele semmi. 1849. január 8-án este a Károlyi-család asztalánál a vacsoránál ült, majd bejelentés nélkül egy osztrák katonatiszt érkezett a szalonba. Gróf Károlyi György megpróbált ellenállni, de amikor észrevette, hogy az előszobában több, mint harminc szuronyos katona állt, beengedte a tisztet, aki Windischgrätz parancsára elfogta Batthyányt.¹⁸⁹ A volt miniszterelnököt kivégzéséig többször is átszállították másik börtönbe (Pesten, az Újépületben kezdte, majd átkerült Laibachba, Pozsonyba, Olmützbe és végül visszakerült Pestre).

A hamis vádak

A Pragmatica Sanctio által felállított állami egyseget sokan vitatták. A magyar rendek az országrészek elválaszthatatlan és feloszthatatlan birtoklásának elvét elismerték, de hangsúlyozták, hogy Magyarország (a 1790/1791. évi 10. tc. által is megerősítve) saját állami léttel és alkotmánnyal bír, ebből következően belkormányzati szabadsága és függetlensége fennáll. Batthyány Lajos miniszterelnöksége alatt az országot a monarchia részeként látta, de semmiképpen sem az alárendeltjeként.

A független magyar felelős kormány (korabeli szóhasználat: ministerium) megalakításáról szóló 1848. évi 3. törvénycikk tartalmazta a miniszterek hatáskörére, felelősségére és felelősségre vonásra vonatkozó szabályokat, amelyek fontosak a hamis vádak alátámasztásában, ugyanis Batthyányval szemben vádpontként megfogalmazott bűncselekmények feletti döntés jogát a szokásjog és a magyar törvények az országgyűlés hatáskörébe utalták.

Batthyányt több bűncselekmény elkövetésével is vádolták, ezek között szerepelt a bankjegyek kibocsájtása és az újoncozás elrendelése, amiről uralkodói engedély nélkül döntött- bár hozzá kell tenni- hogy annak megszerzéséért és a bécsi kormánykörök tájékoztatásáért mindent megtett. Az országgyűlés augusztusban elfogadta a katonáállítási törvényjavaslatot, amelyet az uralkodó nem szentesített, ennek ellenére határozatot hoztak az életbelépéséről. Ezek alapján a miniszterelnök elrendelte a honvédtoborzást, valamint a sorozást. A két önvédelem érdekében hozott döntés szerepelt a két legerősebb vádpontként a perben. A bíróság okozati összefüggést vélte látni a horvát invázió elleni intézkedések és a későbbi fegyveres ellenállás között, és ezeket az intézkedéseket az államegység felbontásához vezető út kezdeteként értelmezte, amelyek végső soron elvezettek a Habsburg-Lotharingiai ház trónfosztásához.¹⁹⁰ Ezeken kívül vádpontként szerepelt a külső hatalmakkal való kapcsolatteremtés, valamint a visszatérés az uralkodó által felosztatott országgyűlésre. Ezek a vádak megtörtént események átértékelésén és elferdítésén alapultak.

Voltak azonban olyan vádpontok is, amelyekben olyan bűncselekményekkel vádolták a grófot, amelyeket nem követett el. Ide sorolhatjuk azt, hogy Batthyány részt vett az október 6-ai bécsi felkelés előkészítésében, amit Batthyányval szemben elfogult tanúkkal és újságírók találgatásával próbálták bizonyítani.

A büntetőeljárás menete

Batthyány Lajossal szemben a per során a nem magyar hatóságok az osztrák katonai büntető- és eljárásjogot alkalmazták a magyar jogszabályok helyett, ami hátrányos helyzetbe hozta a grófot. *„Batthyány tevékenységét egységes egészként értékelték. Az 1848:3. tc.-re csak akkor hivatkoztak, ha azt a volt miniszterelnökkel szembe tudták fordítani.”*¹⁹¹ A per az osztrák katonai eljárás általános szabálynak megfelelően inkvizitórius jellegű volt, titokban zajlott, a nyilvánosságtól elzárva.

A katonákra vonatkozó szabályok szerint a felségsértés halálbüntetést vont maga után, amit kötél, illetve lőpor és golyó által lehet végrehajtani. Súlyosabb esetekben a kötél általi halál volt kiszabandó, a kevésbé súlyos esetekben pedig a golyó általi halál. A korabeli megítélésben jelentős különbség volt a két kivégzési mód között, mivel a kötél általi halállal büntető ítélet együtt járt a becsületvesztés törvényi következményeivel.¹⁹² Ezért volt jelentős, hogy - bár az eredetileg meghozott ítélet nem ezt tartalmazta- Batthyányt akasztás helyett golyó általi halál érte.

Az osztrák eljárási szabályok alapján a hivatalból induló büntető-eljárás vezetője a hadbíró volt, akinek egy személyben kellett elvégezni a nyomozói, vádlói és védői szerepkört. A szabályok értelmében a hadbírónak nem csak a vád képviselete, hanem a vádlott törvényes védelmének ellátása is a kötelessége, de a periratokból az látszik, hogy ennek a feladatának nem tett eleget, bár az eljárás során három vádpontot ejtett. Batthyány azon kérését, hogy Deák Ferenc védőként jogi segítséget adjon neki elutasították, így a védelem meglehetősen formális maradt.

Batthyány első kihallgatásakor szabadlábra helyezését kérte óvadék ellenében és kezességül a becsületét és a vagyonát ajánlotta fel. Ezt megtagadták tőle, hiszen *„az előzetes vizsgálatot lefolytató Tratner ezredesnek - megbízatása alapján - Batthyány „köztudomású” és „büntetés alá eső cselekedetei” ügyében kellett*

*nyomoznia, vagyis az ártatlanság vélelme helyett a bűnösség preconcepciójával indult az eljárás.*¹⁹³

Batthyány az ítélet kihirdetése után kegyelmi kérelmet nyújtott be. Haynau táborszer-nagy levélben követelte a Hadügyminisztérium-tól az iratokat és a döntés lehetőségét. A Hadügyminisztérium a kérelmének helyt adott, de igazából Ferenc József felhatalmazása alapján cselekedett, mivel az uralkodó szabad kezét adott a megtorláshoz Haynau-nak és a végrehajtott halálos ítéletekről csak utólag kellett jelentést tenni. Ezek alapján Haynau a kegyelmi kérvényt elutasította.¹⁹⁴

1849. október 5-én Batthyány Lajost kötél általi halálra ítélték. Emellett a lázadás által okozott károk megtérítésére egész vagyonát elkobozták.

Az ítélet végrehajtása és a temetés

A kivégzést 1849. október 6-ára tűzték ki. Előző este nejét beengedték hozzá a siralom-házba elbúcsúzni, de gyermekei nem mehettek be hozzá. Ezután meggyónt, majd megírta búcsúlevelét. Egy kis részlet Gróf Batthyány Lajos búcsúleveléből: *„Drága Nőm! Hiába reménykedtünk az emberségesség utolsó szikrájában, amikor azt véltük, hogy még egyszer látjuk egymást, ezt is megtagadták Tőled; és ezért ezekben a sorokban ismétlem meg Neked mélyen átérzett kifejezését forró hálámnak és tiszta szerelmed minden kincse iránti csodálatomnak, amelyet megérdemelni sohasem tudtam; és oly igaz, mint az, hogy a halál küszöbénél állok, hogy csupán ennek a bűnnek a tudata az, amit a sírba magammal viszek. Istennek még örömet és kárpótlást kell adnia Neked, te Angyal, és ha akad férfi, aki méltó a te szívedre, ó! akkor az önfeláldozásnak Rád oly jellemző túlzásával ne tartsd el őt magadtól. Elnézéssel és szerelmünk első éveire gondolva emlékezzél rám. A gyermekeket áldd meg és csókold meg az én nevemben, ne szégyelljék, nem kell szégyellniük atyjukat az én halálomnak a gyalázata előbb vagy utóbb azokra hull vissza, akik engem igazságtalanul*

*és hálátlanul meggyilkoltak. Ebben az ünnepélyes órában megesküszöm, hogy a király és a monarchia elleni árulásnak soha egyetlen gondolata nem férközött lelkemhez, és hogy a hazához nem kevésbé hű voltam; ugyan ki hiszi el ezt most! És ezért halok meg; a törvény, a király esküje volt vezérfonalam, és sem jobbról, sem balról nem hagytam, hogy visszaéljenek velem...*¹⁹⁵

A levél megírása után lefeküdt és a takarója alatt a feleségétől kapott törrel súlyos sebeket ejtett magán. Reggel, amikor a tisztek vittek volna a verpadra, még életben volt, de a sok vérvesztéstől nagyon gyenge volt. A nyakán ejtett seb miatt nem tudták az akasztást végrehajtani, ezért a kiszabott büntetést golyó általi halálra módosították. Az osztrák katonai szabályzatok alapján a halálos ítéletet a 4. nap reggelén végre kell hajtani. Hadiállapot és rendkívüli körülmények idején ezt a határidőt lehet rövidíteni, de az ítélet kihirdetése és végrehajtása között minimum három órának el kell telnie. Ebből látható, hogy nem volt semmilyen törvényi kötelezettség arra, hogy a sebesült Batthyányt már másnap végrehajtsák az ítéletet. (Az október 6-i dátumhoz való görcsös ragaszkodás a bosszúnak tudható be, valamint a bécsi októberi felkelés évfordulójához köthető példastatuálásnak.)¹⁹⁶ A első magyar független és felelős kormány miniszterelnöke végül 6 óra körül a saját lábán jelent meg az Újépület melletti fapiacon, életét egy a fejébe és egy a szívébe fúródó golyó oltotta ki.¹⁹⁷

A kivégzés után a holttest még három órát közszemlére téve hevert a földön. A család nem kapott engedélyt csak jeltelen temetésre, ami a büntetés részét képezte. A holttestet éjszaka vitték a józsefvárosi temetőbe, a kocsit azonban a józsefvárosi esperes visszafordította azzal az ürüggyel, hogy nem ásták elég mélyre a sírt. Ekkor titokban a ferences zárdába vitték a tetemet, ahol az altemplom sírboltjában helyezték el. A kriptá márványlapjának belsejébe írták csak bele a G.B.L. betűket, mert nem jöhettek rá, hogy odatemették a grófot. Az újrate-metésre csak a kiegyezést követően, 1870. június 9-én került sor.¹⁹⁸

Összegzés

Sokakban felmerül a kérdés, hogy kellett Gróf Batthyány Lajosnak ilyen igazságtalannul, ilyen szörnyű halált halnia? A választ abban „kereshetjük”, hogy Batthyány az első független felelős magyar kormány miniszterelnökeként Magyarország legmagasabb rangú politikusa volt, akinek a kivégzésével akart a bécsi udvar példát statuálni és a magyar nemzetet megfélemlíteni. Az ő személyében végezték ki az 1848-as áprilisi törvények polgári intézményeket és a nemzeti törekvéseket.¹⁹⁹

Nem elhanyagolható az sem, hogy Batthyány jelentős vagyonnal rendelkezett, amely ily módon a koronára szállt. (A családnak nem csak Magyarországon, de Horvátországban és Stájerországban is nagy birtokai voltak.)²⁰⁰

Az események áttekintése után bizonyítottan látszik, hogy a Batthyány által elkövetett cselekményeknek nem kellett volna a halálához vezetni. A büntető- és eljárásjogi szabályokat és alapelveket számtalanszor megsértették, emellett hamis vádpontokat igyekeztek „rábizonyítani”, tehát az eljárás koncepciójás jellege az, ami végül a gróf vesztét okozta.

¹STÉFÁN Ildikó: Gróf Batthyány Lajos halála és temetése. In: Sic itur ad astra, 1993/2-4. 6.o.

²HORVÁTH Attila: Koncepció per az első független felelős magyar kormány miniszterelnöke ellen - Gróf Batthyány Lajos pere. In: Jogtörténeti Szemle, 2008/1. 12.o.

³BÓCZ Endre: A „koncepció per” és az önkény. In: Belügyi Szemle, 2016/5. 79.o.

⁴Legtöbbször megszarolt tanúk vallomásait használják.

⁵HORVÁTH 2008, 12.o.

⁶FARKAS Emőd: Gróf Batthyány Lajos élete. Budapest, 1908, Lampel R. Kk. (Wodianer F. és Fiai) R. T. Könyvkiadóvállalata 76-78.o.

⁷BARNA Attila: Gróf Batthyány Lajos miniszterelnök felégérülési pere a magyar és az osztrák jogszabályok tükrében. In: Pártvezér, miniszterelnök, vértanú. Budapest, 2008, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó 192-193.o.

⁸HORVÁTH 2008, 16.o.

⁹BARNA 2008, 196.o.

¹⁰HORVÁTH 2008, 17.o.

¹¹BARNA 2008, 203.o.

¹²FARKAS 1908, 88-89.o.

¹³BARNA 2008, 204-205.o.

¹⁴STÉFÁN 1993, 7-8.o.

¹⁵HORVÁTH 2008, 20.o.

¹⁶HORVÁTH 2008, 15.o.

¹⁷Uo. 15.o.

Bemutatkozik a Magyar Állam- és Jogtörténeti TDK

Írta: Kún Hanga Cecilia

Kedves Hallgatótársaink, Olvasóink! Az alábbiakban a Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákkörét mutatjuk be számotokra.

Mi a magyar alkotmány- és jogtörténet oktatásának célja?

A tanszék oktatási feladata napjainkban a jogászképzés szakmai megalapozása, a szakjogok terminológiai és szerkezeti előtörténetének megismertetése a magyar jog főbb történeti tendenciáinak oktatásával. A tanszék a felsőbb évesek számára a magyar jogi kultúra sajátosságait, tradicionális elemeit oktatja. A politológus képzésben az európai parlamentarizmus-történet keretébe illesztve ismerteti meg a hallgatókat a magyar parlamentarizmus és a parlament történetével. Átfogó jellege miatt a magyar állam- és jogtörténet széles körben kínál lehetőségeket bármely jogterület iránt érdeklődőknek, illetve különösen előnyös választást jelent mindazok számára, akik még nem kötelezték el magukat egyetlen jogág irányában, és teljes képet kívánnak kapni a jog fejlődéséről, szerepéről, működéséről.

Miről szól a Magyar Jogtörténeti TDK?

A Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék Tudományos Diákköre (MÁJT TDK) több mint harminc éves múltat tekint vissza. A TDK arculatát tagjai alakítják, így programjainkat a lehető legteljesebb mértékben próbáljuk az érdeklődő hallgatók igényeihez igazítani. A MÁJT TDK egy kiváló kutatási környezetet biztosít segítőkész és nagy tudású oktatók által támogatva. Köreinkben nem csupán a hallgatók közösségi, hanem egyéni kompetenciái is erősödnek. Tagjainknak segítünk a kutatási módszerek megismerésében, és olyan készségek kifejlesztésében, mint pl. a projektszervezés, tanulmányi felelősségvállalás,

amely képességek a későbbiekben is elengedhetetlenek. A MÁJT TDK remek kibontakozási lehetőséget ad bármilyen szabadon választott területen.

Milyen módon szerveződnek a TDK ülései a jelenlegi helyzetben?

A 2021/22. tanév tavaszi szemeszterében a távolléti oktatás elrendeléséhez igazodva üléseinket eleinte online módon, majd március közepétől jelenléti formában tervezzük meghirdetni.

Hogyan lehet bekapcsolódni a TDK munkájába?

A TDK tevékenységébe a jelen helyzetben is három módon lehet bekapcsolódni.

1. Publikálás a Joghistoria folyóiratba

A Joghistoriába minden, egyetemen belülről vagy kívülről érkező cikket befogadunk, amely joggal vagy állammal kapcsolatos témájú és van múltbeli vonatkozása. A publikálási igényt kérjük a joghistoria@gmail.com e-mail címen jelezni, valamint a cikk formai követelményeiről is ezen a címen lehet információt szerezni.

2. Részvétel a TDK üléseken

A MÁJT TDK ülések minden szerdán 18.00-tól kerülnek megrendezésre. Az alkalmakról a MÁJT TDK Facebook oldalán informáljuk az érdeklődőket.

3. Programszervezés, igény jelzése

Mivel a MÁJT TDK elsődleges feladatának a tárgy iránt érdeklődők tudományos támogatását tekinti, lehetőséget kínálunk mind programszervezésre, mind a TDK ülések tematikájának a hallgatói igényekhez való igazítására, illetve az egyéni tudományos kutatásokhoz is szívesen adunk útmutatást, oktatói, demonstrátori segítséget. A kapcsolatfelvétel a MÁJT TDK Facebook oldalán, vagy személyesen, az ELTE MÁJT tanszékén, akár a tanszék oktatóin, demonstrátorain keresztül is lehetséges.

**MINDEN KEDVES ÉRDEKKLŐDŐ FORDULJON HOZZÁNK
BIZALOMMAL!**

ELÉRHETŐSÉG:

Ha a féléves programunkkal vagy a TDK-val kapcsolatban bármilyen kérdés felmerül, elérhetőek vagyunk a

elte.majt.tdk@gmail.com e-mail címen

MÁJT TDK Facebook oldalán

Amennyiben a Joghistóriával kapcsolatban merül fel bármilyen kérdés, ezek megválaszolására alkalmas a

Joghistória Facebook oldala,

illetve a publikációkat az alábbi e-mail címen tudjuk fogadni:

joghistoria@gmail.com

A képen Prof. Dr. Mezey Barna Tanszékvezető Úr és a MÁJT Tanszék demonstrátorai láthatók. A képen balról jobbra: Varga Kíra, Karsai Dóra, Hégen-Szénás Henrietta, Nagy Krisztina, Wisznovszky Tamás, Csanádi Ferenc, Vincze Zsombor.

TÁMOGATÓINK

Magyar Ügyvédi Kamara

NAGY & TRÓCSÁNYI

Kovács Ügyvédi Iroda

ELTE | ÁJK
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

A folyóirat az alábbi oldalakon digitálisan színes változatban online is elérhető:

facebook.hu/joghistoria

majt.hu

issuu.com/joghistoria

eltereader.hu